

Stigma i interakcije BDSM praktičara u Hrvatskoj

Jureković, Mila

Master's thesis / Diplomski rad

2024

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zadar / Sveučilište u Zadru**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:162:688574>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2025-03-04**



Sveučilište u Zadru
Universitas Studiorum
Jadertina | 1396 | 2002 |

Repository / Repozitorij:

[University of Zadar Institutional Repository](#)



zir.nsk.hr



DIGITALNI AKADEMSKI ARHIVI I REPOZITORIJ

Sveučilište u Zadru
Odjel za sociologiju
Sveučilišni diplomski studij
Sociologija

Mila Jureković

Stigma i interakcije BDSM praktičara u Hrvatskoj

Diplomski rad

Zadar, 2024.

Sveučilište u Zadru

Odjel za sociologiju

Diplomski sveučilišni studij sociologije (dvopredmetni)

Stigma i interakcije BDSM praktičara u Hrvatskoj

Diplomski rad

Studentica:

Mila Jureković

Mentorica:

Prof. dr. sc. Karin Doolan



Izjava o akademskoj čestitosti

Ja, **Mila Jureković**, ovime izjavljujem da je moj **diplomski** rad pod naslovom **Stigma i interakcije BDSM praktičara u Hrvatskoj** rezultat mojega vlastitog rada, da se temelji na mojim istraživanjima te da se oslanja na izvore i radove navedene u bilješkama i popisu literature. Ni jedan dio mojega rada nije napisan na nedopušten način, odnosno nije prepisan iz necitiranih radova i ne krši bilo čija autorska prava.

Izjavljujem da ni jedan dio ovoga rada nije iskorišten u kojem drugom radu pri bilo kojoj drugoj visokoškolskoj, znanstvenoj, obrazovnoj ili inoj ustanovi.

Sadržaj mojega rada u potpunosti odgovara sadržaju obranjenoga i nakon obrane uređenoga rada.

Zadar, 11. srpnja 2024.

Stigma i interakcije BDSM praktičara u Hrvatskoj

Sažetak

Istraživanje zahvaća iskustva praktičara BDSM-a u Hrvatskoj, u pogledu njihove interakcije s relevantnim osobama izvan svoje zajednice. Koristeći Goffmanove teorije o upravljanju dojmom i stigmi, istraživanjem su dobiveni uvidi kako praktičari upravljaju svojim identitetima u konzervativnom, hrvatskom društvu. Podaci iz intervjua otkrivaju da pozitivna podrška partnera, prijatelja i *online* zajednica jača samopouzdanje i pripadnost, dok negativne reakcije vode do tajnovitosti i sumnje u sebe. Nalazi naglašavaju dualnost života praktičara, balansirajući između prihvatanja unutar subkulture i društvene osude. Zaključno, ovo istraživanje doprinosi razumijevanju društvenih izazova s kojima se susreću praktičari BDSM-a i naglašava važnost inkluzivnijeg društvenog okruženja.

Ključne riječi: BDSM, subkultura, Goffman, upravljanje dojmom, stigma, dramaturški pristup

Stigma and Interactions of BDSM Practitioners in Croatia

Abstract

The research explores the experiences of BDSM practitioners in Croatia, when it comes to interactions with relevant others outside of their community. Using Goffman's theories on impression management and stigma, the study examines how practitioners navigate their identities in a conservative society. Data from interviews reveal that positive support from partners, friends, and online communities boosts confidence and belonging, while negative reactions lead to secrecy and self-doubt. The findings highlight the duality of practitioners' lives, balancing acceptance within the subculture with societal judgment. In conclusion, this research contributes to understanding the social challenges faced by BDSM practitioners and emphasizes the importance of a more inclusive social environment.

Key words: BDSM, subculture, Goffman, impression management, stigma, dramaturgical approach

Sadržaj

| | |
|--|----|
| 1. Uvod | 1 |
| 2. Pregled literature | 2 |
| 2.1. Subkultura | 2 |
| 2.2. Goffmanovi koncepti kao teorijske smjernice | 3 |
| 2.2.1. Upravljanje dojmom | 3 |
| 2.2.2. Stigma | 6 |
| 2.3. BDSM kao seksualna subkultura..... | 10 |
| 3. Metodologija | 14 |
| 4. Rezultati i rasprava | 17 |
| 4.1. Upravljanje dojmom – „fasada“ | 17 |
| 4.2. Reakcije drugih: od intrige do odbojnosti..... | 20 |
| 4.2.1. Mreže podrške kao izvor razumijevanja | 25 |
| 4.3. <i>Taboo</i> kao doprinos stigmati..... | 29 |
| 5. Zaključak | 33 |
| 6. Prilozi..... | 37 |
| 7. Popis literature | 42 |

1. Uvod

Istraživanje prikazano u ovom radu bavi se životnim iskustvima praktičara BDSM-a (eng. akronim Bondage, Discipline, Dominance, Submission, Sadism, and Masochism) u Hrvatskoj, fokusirajući se na to kako upravljaju svojim identitetima i društvenim interakcijama kako bi izbjegli potencijalnu stigmatizaciju. Koristeći teorijske uvide o pojmu subkulture, Goffmanovo (1956, 1963) shvaćanje koncepta upravljanja dojmom i stigmi, a polazeći od prijašnjih istraživanja o BDSM zajednici, ovo istraživanje zahvaća četiri ključna područja: strategije koje praktičari BDSM-a koriste za upravljanje dojmom koje ostavljaju na druge, reakcije onih kojima se povjeravaju o svojoj BDSM praksi, mreže podrške na koje se oslanjaju i društvenu stigmatu na koju nailaze kao praktičari.

Usredotočujući se na hrvatski kontekst, ovo istraživanje doprinosi razumijevanju BDSM-a kao globalnog fenomena, ističući specifične društvene izazove s kojima se susreću praktičari u Hrvatskoj. Cilj istraživanja je pružiti uvid u interakcijske izazove BDSM praktičara unutar hrvatskog konteksta, nudeći uvid u njihove strategije snalaženja u društvu koje često krivo shvaća ili potpuno odbacuje njihove seksualne identitete.

Rad je strukturiran na način da se prvotno prikazuju dosadašnja relevantna teorijska i empirijska istraživanja, pri čemu se prvo elaborira subkultura kao pojam i njezin značaj za ovu temu, zatim slijede Goffmanovi ključni koncepti i njihovo povezivanje s ovim radom, a naposljetku se prikazuju istraživanja vezana uz BDSM zajednicu. Nakon postavljenog teorijskog okvira, slijede istraživačka pitanja i opis metodologije, odnosno kako su se podaci prikupili i obradili. Zatim, slijedi poglavlje rada u kojem su izneseni rezultati koji su opisani pomoću već postavljenog teorijskog okvira. Rezultati su podijeljeni u tematske cjeline koje odgovaraju na ranije postavljena istraživačka pitanja. Naposljetku, slijedi zaključak koji služi kao skraćeni pregled rezultata te iznosi prijedloge za buduća istraživanja.

2. Pregled literature

Unutar ovog poglavlja, zahvaćena su teorijska i empirijska istraživanja vezana uz subkulture, koncepte upravljanja dojmovima i stigme te naposljetku i empirijska istraživanja koja rasvjetljavaju BDSM zajednicu. Naime, ova će tri područja pružiti sveobuhvatan okvir za razumijevanje složene društvene dinamike kojom se hrvatski praktičari BDSM-a nose u svojim svakodnevnim životima.

2.1. Subkultura

Subkulture su društvene skupine unutar šire kulture, često karakterizirane posebnim uvjerenjima, vrijednostima, ponašanjima i stilovima koji ih izdvajaju od glavne kulturne struje (Perasović, 2002). Prema Perasoviću (2002), takve se grupe formiraju kao odgovor na zajedničke interese, iskustva ili želju da se izazovu prevladavajuće norme. Primjerice, subkulture mogu nastati kao rješenje za određeni problem koji se nalazi u klasnoj strukturi društva, odnosno u blokadama poželjnoj društvenoj mobilnosti (zato se pojam subkulture donedavno vezao uz mlade osobe nižih klasa). Subkulture se mogu manifestirati u različitim oblicima, kao što su glazbeni žanrovi, modni pokreti i životni izbori, pružajući pojedincima osjećaj identiteta i pripadnosti. Prema Perasoviću (2002), dok je nekoć subkulturno grupiranje mladih bilo primjereno, u smislu da se težilo kolektivnom identitetu, danas mladi teže individualizaciji i miješanju stilova. Također, pojedinac može biti članom subkulture bez fizički prisutne zajednice, upravo zbog raznih foruma i online grupa koje mogu postojati kao mjesta pripadnosti za osobe koje žele biti dio subkulture, ali ne nalaze istomišljenike u svojem fizičkom okruženju.

No, ne možemo govoriti o subkulturama bez da spomenemo jednu od važnih značajki o reguliranju utjecaja subkultura, a to su upravo mediji. Perasović (2002) ukazuje na rast medijskog svijeta kao znatan utjecaj na subkulture. Dakle, mediji imaju ključnu ulogu u oblikovanju načina na koji percipiramo i razumijemo subkulture; oni utječu na javno mnijenje i doprinose narativima koji okružuju ove različite društvene skupine. Mogli bismo reći kako mediji imaju moć ili korektno predstavljati subkulture ili održavati stereotipe; način na koji se subkulture prikazuju u filmovima, TV emisijama i novinskim člancima može značajno utjecati na percepciju javnosti jer odgovorno

i nijansirano predstavljanje pomaže razbiti stereotipe, potičući točnije razumijevanje složenosti unutar subkultura. Njihovo pozitivno prikazivanje u medijima može osnažiti subkulture, pružajući vidljivost koja može dovesti do povećanog razumijevanja, tolerancije i prihvaćanja unutar društva, dopuštajući supkulturama da afirmiraju svoj identitet na široj razini. Stoga, određujući koji će aspekti subkulture biti istaknuti ili marginalizirani, mediji mogu utjecati na to što će postati glavni narativ, utječući na to kako društvo prihvaća ili stigmatizira subkulture (Hall, 1977 prema Hebdige, 2012).

Pojam subkulture ključan je za razumijevanje BDSM zajednice kao posebne i marginalizirane skupine unutar šireg hrvatskog društva. Subkultura obuhvaća vrijednosti, norme i prakse koje razlikuju grupu od glavne kulture (Perasović, 2002). Gledanje na BDSM kao seksualnu subkulturu omogućuje dublje razumijevanje načina na koji praktikanti stvaraju i održavaju osjećaj identiteta i zajednice unatoč društvenim pritiscima. Nadalje, ističe se razvoj terminologije i kodeksa ponašanja koji pružaju osjećaj pripadnosti i međusobne podrške, a o čemu će više biti napisano u dijelovima koji slijede. Ova je perspektiva shvaćanja BDSM-a kao subkulture ključna u istraživanju načina na koji praktičari BDSM-a u Hrvatskoj upravljaju svojim identitetima i pronalaze solidarnost unutar svoje subkulturne mreže, što može biti od posebne važnosti u društvu koje možda ne prihvaća ili ne razumije u potpunosti njihove prakse.

2.2. Goffmanovi koncepti kao teorijske smjernice

2.2.1. *Upravljanje dojmom*

E. Goffman je popularizirao koncept upravljanja dojmom u svojem djelu *Predstavljanje sebstva u svakidašnjem životu* (1956), gdje tvrdi da je upravljanje dojmom bitan dio društvene interakcije. Upravljanje dojmovima odnosi se na ciljano usmjeren svjesni ili nesvjestan pokušaj utjecaja na percepcije drugih ljudi o osobi, predmetu ili događaju reguliranjem i kontroliranjem informacija u društvenoj interakciji. Dakle, ljudi upravljaju svojim dojmom kako bi postigli ciljeve koji zahtijevaju da imaju željenu sliku u javnosti – to se ujedno naziva i prezentacijom sebstva. U

sociologiji i socijalnoj psihologiji, predstavljanje sebe je svjesni ili nesvjesni proces kroz koji ljudi pokušavaju kontrolirati dojmове koje drugi ljudi stvaraju o njima (Pennington, 2008). Stoga, cilj je da se netko predstavi na način na koji bi želio da o njemu razmišlja pojedinac ili grupa s kojom komunicira.

Koncepti prednjeg i stražnjeg plana ključni su elementi u ovom pristupu. U svim društvenim interakcijama postoji „prednji plan“ koji je usporediv s pozornicom u kazališnoj predstavi gdje se odvija izvedba sebstva. Glumci i na pozornici i u društvenom životu zainteresirani su za izgled, kostimiranje i korištenje rekvizita. Nadalje, postoji „stražnji plan“, odnosno mjesto gdje se priprema ova predstava. Ovdje glumci mogu odbaciti svoje uloge i biti ono što jesu. Tako će soba za sastanke direktoru firme postati prednji plan, gdje će on morati izvršavati svoju ulogu direktora; dok će njegov dom postati njegov stražnji plan, unutar kojeg može zanemariti svoju ulogu direktora firme.

Nadopunjavajući Goffmanov koncept upravljanja dojmom, Leary i Kowalski (1990) kažu da postoje dva procesa koji čine upravljanje dojmom mogućim, a svaki proces djeluje prema različitim principima i na njih utječu različite situacije i dispozicijski aspekti. Prvi od ovih procesa se naziva motivacija za upravljanje dojmom, a drugi je izgradnja dojma.

Prema autorima, postoje tri glavna čimbenika koji utječu na to koliko su ljudi motivirani za upravljanje dojmovima u situaciji: *relevantnost cilja*, *vrijednost cilja* te *poželjne i neželjene slike sebstva*. Relevantnost cilja se odnosi na to koliko ljudi vjeruju da su njihove javne slike relevantne za postizanje željenih ciljeva. Dakle, kada ljudi vjeruju da im je njihov javni imidž važan za postizanje njihovih ciljeva, općenito su više motivirani kontrolirati kako ih drugi doživljavaju (Leary, 2001). Nasuprot tome, kada dojmovi drugih ljudi imaju malo implikacija na nečije rezultate, motivacija te osobe za upravljanje dojmovima bit će niža. Nadalje, vrijednost cilja, kao jedan od čimbenika, pomaže u pojedinčevom razmatranju u tome koliko su ciljevi vrijedni; pri čemu je veća vjerojatnost da će ljudi vještije upravljati svojim dojmom, ako svoje ciljeve smatraju vrijednima (Leary, 2001). Naposljetku, poželjne i nepoželjne slike sebstva ukazuje na razliku između toga kako pojedinci žele da ih se doživljava i onoga kako vjeruju da ih drugi doživljavaju.

Prema Leary (2001), proces izgradnje dojma se sastoji od pet čimbenika koji su posebno važni u stvaranju dojma. Dva od ovih čimbenika uključuju odnose ljudi sa samima sobom

(*samopoimanje i željeni identitet*), a tri uključuju način na koji se ljudi odnose prema drugima (*ograničenja uloga, vrijednost cilja i trenutna/potencijalna društvena slika*) (Leary i Kowalski, 1990). Samopoimanje se odnosi na činjenicu da dojmovi koje ljudi pokušavaju stvoriti nisu pod utjecajem samo društvenog konteksta, već i vlastitog samopoimanja; ljudi obično žele da ih drugi vide onakvima kakvi doista jesu, ali to je u suprotnosti s činjenicom da ljudi moraju namjerno upravljati svojim dojmovima pred drugima, čime se zapravo ne pokazuju uvijek onakvima kakvi doista jesu (Goffman, 1956). Zatim, željeni se identitet odnosi na stavke željenih i neželjenih sebstva; odnosno, kako žele biti i ne biti na unutarnjoj razini, što također utječe na dojam kojeg pokušavaju projicirati.

Ograničenja uloga se odnosi na sadržaj prezentacije sebstva koja utječe na uloge koje pojedinci preuzimaju i norme njihovog društvenog konteksta; ukratko rečeno, ljudi žele prenijeti dojmove u skladu s njihovim ulogama i normama (Leary, 2001). Zatim, vrijednost cilja je dio procesa unutar kojeg ljudi kroje svoje prezentacije sebstva prema vrijednostima pojedinaca čije ih percepcije zanimaju, što može dovesti do toga da ljudi preoblikuju dijelove sebe za koje misle da će ih drugi cijeniti (Leary, 2001). Naposljetku, trenutna i/ili potencijalna društvena slika razmatra izbor javnog imidža ljudi koji je pod utjecajem toga kako misle da ih drugi doživljavaju. Naime, kada ljudi vjeruju da drugi imaju ili će vjerojatno razviti nepoželjan dojam o njima, obično će pokušati opovrgnuti taj negativan dojam pokazujući da su drugačiji od onoga kakvima ih drugi smatraju, a kada nisu u stanju opovrgnuti ovaj negativan dojam, mogu projicirati poželjne dojmove u drugim aspektima svog identiteta (Leary, 2001). No, uvijek postoji šansa kako neće uspjeti u projiciranju poželjnih aspekata svoga identiteta, time postaju nepoželjno etiketirani od strane drugih.

Koncept upravljanja dojmovima Ervinga Goffmana posebno je relevantan za praktičare BDSM-a, koji često moraju pažljivo kontrolirati kako se predstavljaju u različitim društvenim kontekstima kako bi izbjegli negativne posljedice. U društvu poput hrvatskog, gdje se na BDSM može gledati sa sumnjom ili neodobravanjem, praktičari moraju upravljati svojim identitetom strateškim samopredstavljanjem kako bi upravljali percepcijama drugih. To uključuje skrivanje određenih aspekata njihovih života od onih koji bi mogli negativno reagirati, kao i selektivno otkrivanje informacija osobama od povjerenja. Razumijevanje upravljanja dojmovima, posebice teorijsko proširenje od strane Leary (2001), pomaže razjasniti strategije koje praktičari BDSM-a

koriste kako bi održali svoje društvene i profesionalne odnose, a da pritom ostanu vjerni svom BDSM identitetu.

2.2.2. *Stigma*

Stigmu je kao pojam popularizirao kanadski sociolog E. Goffman (1963), definirajući je kao „atribut koji je duboko diskreditirajući“. Uz definiciju, Goffman predlaže tri podjele stigme, a to su – fizička (npr. deformacije tijela), moralna (npr. prevaranti) te društvena (npr. pripadanje vjerskoj zajednici). No, autor Manzo (2004) produbljuje Goffmanovu kategorizaciju i donosi novu podjelu na sedam kategorija – vidljivost, ozbiljnost, zaraznost, krivnja, različitost, nesposobnost te devijantnost. Vidljivost karakterizira stigma na temelju svega što je vidljivo (npr. rasa, pretilost); ozbiljnost se odnosi na ono što je fatalno, iscrpljujuće (npr. ozljeda mozga); zaraznost je stigma na temelju onoga što se smatra zaraznim (npr. AIDS, tuberkuloza); krivnja se odnosi na ono što implicira krivnju (npr. alkoholizam, zločin); različitost je zapravo ono što je rijetko u određenom kontekstu (npr. gay roditelji); nesposobnost se odnosi na nedostatak društvene kompetencije (npr. mentalna oboljenja) te devijantnost koju karakterizira privrženost alternativnom načinu života (npr. homoseksualnost).

Osim što je nadopunio Goffmanovu kategorizaciju stigme, autor Manzo (2004) donosi i četiri značajke stigme. Prva je značajka stigme to da je stigma kvaliteta ponašanja ili stanja koja moraju biti poznata čak i ako nisu poznata, npr. skrivena stanja (poput neotkrivene infekcije HIVom) se definiraju kao stigmatizirajuća. Nadalje, druga je značajka ta da stigma zahtijeva upravljanje od strane stigmatiziranih osoba ili institucija, dakle oni se bave upravljanjem dojmom stigmatiziranih naspram drugih pojedinaca. Isto tako, treća značajka stigme je ta da se stigma veže uz negativne ishode unutar situacija, npr. kockar koji je izgubio igru, umjesto pobijedio. Naposljetku, četvrta značajka stigme jeste ta da su stigma i moć obrnuto proporcionalni, stoga stigma viktimizira one koje nazivamo relativno nemoćnima.

Također, Link i Phelan (2001) smatraju kako je Goffmanova (1963) definicija stigme i dalje aktualna – „atribut koji duboko diskreditira“ i koji pojedinca-nositelja svodi sa “cjelovite i uobičajene osobe na okaljanu, odbačenu osobu“. Autori navode Stafford i Scott (1986) koji

definiraju stigmatu kao „karakteristika osoba koja je suprotna normama društvene zajednice”, smatrajući da je to i dalje relevantna definicija stigme.

Link i Phelan (2001) nas upoznavaju sa suvremenim izazovima u proučavanju koncepta stigme. Prvi je izazov to što istraživači društvenih znanosti veću prednost daju teorijama stigme umjesto glasu stigmatiziranih i njihovih življenih iskustava što, prema autorima, rezultira pogrešnom razumijevanju stigmatiziranih; dok je drugi izazov to što se stigma promatra kao individualno iskustvo i često se koristi kao sinonim za diskriminaciju, no, autori smatraju kako stigma stavlja naglasak na stigmatizirane, dok diskriminacija stavlja naglasak na one koji vrše diskriminaciju (Link i Phelan, 2001).

Nadalje, autori se pitaju: ‘Kada nastaje stigma?’. Donose nam četiri komponente; 1) ljudi uočavaju razlike među ljudima, 2) dominantna kultura označi drugačije od sebe kao nepoželjne, 3) osobe s označenim nepoželjnim karakteristikama se svrstavaju u kategorije kako bi se postiglo odvajanje „nas” od „njih”, 4) označene osobe doživljavaju gubitak statusa i diskriminaciju (individualnu i institucionalnu) koja dovodi do nejednakih ishoda.

Prva se komponenta odnosi na postojanje društvene selekcije za ljudske različitosti i ta komponenta služi za identificiranje različitosti koje imaju društveni značaj. Takve se različitosti prvotno uzimaju zdravo za gotovo (npr. boja kože, mogućnost vida itd.); no te različitosti sa sobom nose težinu ovisno o kontekstu pripadnosti. Zašto i kako se vrši određena selekcija? Dakako da odgovor leži u društveno-povijesnom kontekstu, koji je vrlo kompleksan i zahtijeva zasebno istraživanje. Druga se komponenta odnosi na stvaranje stereotipa koji djeluju kao brzinske predrasude, npr. osobe će čvršće primiti svoju torbu ako vide da u javni prijevoz ulazi osoba iz romske zajednice jer smatraju kako bi im ta osoba mogla pokušati ukrasti stvari. Nadalje, treća se komponenta odnosi na segregaciju; upoznati smo sa segregacijom koja se odvijala u Americi u prošlom stoljeću, gdje su osobe koje nisu bijele rase bili rasno segregirani u područjima školstva, zanimanja, transporta, zdravstva itd. Dakle, ta se segregacija odvijala na fizičkoj, kognitivnoj i emocionalnoj razini, upravo zbog kulture bijele rase koja se tada smatrala superiornijom nad drugim rasama. Naposljetku, četvrta se komponenta odnosi na činjenicu da su stigmatizirane grupe u nepovoljnom položaju u pogledu životnih šansi (npr. prihodi, obrazovanje, zdravstvena skrb itd.) (Link i Phelan, 2001).

Na prethodne se autore nadovezuju Yang i sur. (2007) koje te komponente nazivaju etiketiranje, stereotipiziranje, kognitivna separacija i emocionalna reakcija, te diskriminacija prilikom koje dolazi do gubitka statusa. Yang i sur. (2007) tvrde kako postoje dvije vrste stigme i nazivaju ih „legitimna“ i „nelegitimna“. Legitimna se stigma može shvatiti kao društveni stavovi ili uvjerenja koji se temelje na točnim informacijama i opravdanoj zabrinutosti u vezi s određenim karakteristikama ili ponašanjima. Ova stigma može proizaći iz stvarnih rizika ili posljedica povezanih s određenim osobinama ili postupcima. Na primjer, stigma pušenja cigareta može se smatrati legitimnom zbog dobro utvrđenih zdravstvenih rizika povezanih s pušenjem. S druge strane, nelegitimna stigma odnosi se na društvene stavove ili uvjerenja koja se temelje na dezinformacijama, predrasudama ili neutemeljenim stereotipima. Ova vrsta stigme nepravedno diskriminira pojedince ili skupine bez valjanog razloga ili opravdanja. Primjer nelegitimne stigme mogla bi biti diskriminacija osoba s mentalnim bolestima na temelju pogrešnih predodžbi o njihovim sposobnostima ili potencijalnih opasnosti.

Dakle, autori zaključuju kako stigma obuhvaća tjelesno-emocionalno-društveno-kulturno područje te tvrde kako je stigma sociosomatska, intersubjektivna te ugrožavajuća. Sociosomatski atribut stigme sugerira da društveno okruženje, uključujući društvene norme, stavove, stereotipe, diskriminaciju i društvenu isključenost, može imati utjecaj na fizičko zdravlje i dobrobit pojedinca. Drugim riječima, kada pojedinci dožive kronični stres, diskriminaciju ili društvenu izolaciju zbog stigme, to može pridonijeti razvoju ili pogoršanju fizičkih zdravstvenih problema (Yang i sur., 2007).

Nadalje, intersubjektivni atribut stigme se odnosi na zajednička shvaćanja, uvjerenja i percepcije unutar društva ili društvene skupine koji pridonose stvaranju i održavanju stigme. Isto tako Yang i sur. (2007) sugeriraju da stigma nije samo individualni fenomen, već se konstruira i održava kroz društvene interakcije, kulturne norme i zajednička značenja. Naglašava da stigma proizlazi iz kolektivnih uvjerenja, stavova i vrijednosti društva ili zajednice, a ne da je svojstvena bilo kojem pojedincu. Na primjer, ako određena zajednica ima negativne stereotipe o pojedincima s mentalnim bolestima, ta uvjerenja mogu postati ukorijenjena u kolektivnoj svijesti te zajednice. Kao rezultat toga, pojedinci unutar te zajednice mogu internalizirati ova stigmatizirajuća uvjerenja, što dovodi do samo-stigme (eng. *self-stigma*), dok također održavaju i jačaju stigmom kroz svoje interakcije s drugima (Yang i sur., 2007).

Posljednji atribut stigme, prema tim autorima, je njen ugrožavajući moment. On se odnosi na štetne posljedice koje stigma može imati na dobrobit, sigurnost, pa čak i opstanak pojedinaca ili skupina koji su joj izloženi. Ovaj koncept naglašava ozbiljan i potencijalno po život opasan utjecaj koji stigma može imati na živote ljudi (Yang i sur., 2007). Dakle, stigma može ugroziti pojedince na različite načine, kao što su fizički zdravstveni rizici, unutar kojih stigmatizirani pojedinci mogu izbjegavati traženje zdravstvenih ili preventivnih usluga zbog straha od diskriminacije ili lošeg postupanja od strane pružatelja zdravstvenih usluga. Nadalje, stigma ima učinak na mentalno zdravlje, kao što je ranije spomenuto da može doprinijeti razvoju ili pogoršanju problema mentalnog zdravlja kao što su depresija, anksioznost itd. Isto tako, ona dovodi do društvene isključenosti i izolacije, dakle rezultira društvenim odbacivanjem, ostracizmom i izolacijom, što pojedince može lišiti mreže socijalne podrške i dovesti do usamljenosti i očaja. Također, može dovesti do ekonomskih i obrazovnih razlika, u smislu da se stigmatizirane skupine mogu suočiti s preprekama u pristupu obrazovanju, zapošljavanju, stanovanju i drugim resursima, što dovodi do socioekonomskih nejednakosti i smanjenih mogućnosti za napredovanje. No, najugrožavajući učinak stigme je činjenica da ona može potaknuti predrasude, diskriminaciju i nasilje nad marginaliziranim skupinama. Zločini iz mržnje, uznemiravanje i fizički napadi usmjereni na stigmatizirane pojedince ozbiljni su rizici koji mogu proizaći iz društvenih stavova predrasuda i diskriminacije.

Možemo zaključiti kako je stigma realizirana kada se elementi etiketiranja, stereotipiziranja, segregacije te diskriminacije susretnu, kao što prethodni autori opisuju i opimjeruju. Nadalje, stigma je stupnjevita, u smislu da su neke grupe više stigmatizirane od ostalih, što znači kako je stigma društveno uvjetovana i obilježena povijesnim i kulturnim kontekstom. Naposljetku, većina spomenutih autora govore o stigmati kao konceptu koji je zanemaren u proučavanju društvenih šansi, upravo zato što je često stavljen naglasak na ekonomsku i kulturnu dimenziju pojedinca pri analiziranju društvenih šansi.

Koncept stigme, kako ga je artikulirao Goffman i ostali autori koji su svojom nadopunom obogatili taj koncept, ključan je za ispitivanje društvenih izazova s kojima se susreću praktičari BDSM-a u Hrvatskoj. Stigma se odnosi na neodobravanje i diskriminaciju s kojima se pojedinci suočavaju kada njihovo ponašanje ili identiteti odstupaju od društvenih normi. U kontekstu BDSM-a, praktičari se često suočavaju sa značajnom stigmom zbog raširenih pogrešnih predodžbi

i moralnih prosudbi o svojim praksama. Istraživanje stigme pomaže u razumijevanju šire društvene dinamike koja pridonosi marginalizaciji i izopćenju praktičara BDSM-a. Dakle, analizirajući izvore i učinke stigme, istraživanje nudi pogled na prepreke s kojima se praktičari BDSM-a susreću.

2.3. BDSM kao seksualna subkultura

Što točno označava akronim BDSM? Prva dva slova B/D označava vezanje te disciplinu (eng. *bondage/discipline*), D/S odnos označava dominantnost i submisivnost (eng. *domination/submission*) te naposljetku S/M zahvaća odnos između sadizma i mazohizma (eng. *sadism/masochism*). Više o tom pojmu piše autor Guido (2008) koji stavlja naglasak na S/M odnos i tvrdi kako se sadomazohizam (S/M) može proučavati kao društveno ponašanje i kulturni fenomen. Ukazuje na problematičnost prvog „znanstvenog” opisa takvog oblika ponašanja koji sadomazohizam opisuje kao seksualnu perverziju, odnosno oblik devijantnog seksualnog ponašanja.

Simula (2019) upućuje na činjenicu kako se nekoć sadomazohizam promatrao kroz leću seksualne devijantnosti; dakle kao medicinski, psihički problem kojeg se treba liječiti. No, danas se promatra kroz mehanizme upravljanja stigmom, razvojem identiteta, agensa, ozbiljne dokolice, seksualnog građanstva, otpora normativnim rodnim uvjerenjima, razvoj zajednica i supkultura. Isto tako, autori Herbert i Weaver (2015) promatraju BDSM zajednicu kroz leću društvenog konstruktivizma jer smatraju kako se seksualno ponašanje oblikuje društvenokulturnim faktorima, dakle normama. No, nešto što se uzima kao konsenzus unutar proučavanja BDSMa jeste to da ono postoji kao kišobran kategorija jer objedinjuje seksualne aktivnosti na koje pristaju pojedinci koji sudjeluju u njima. S time, Simula (2019) donosi dva modela pristanka unutar BDSM zajednice – sigurno, zdravorazumsko i sporazumno (eng. *safe, sane and consensual – SSC*) te rizično-svjesno sporazumno (eng. *risk-aware consensual – RAC*) jer se radi o tome da postoje različita shvaćanja o zdravorazumskim i sigurnim praksama unutar zajednice.

Prethodno smo se dotaknuli stigme kao bitnog koncepta za proučavanje supkultura unutar hrvatskog društva. Stiles i Clark (2011) prikazuju rezultate kvalitativnog istraživanja poteškoća/žrtvovanja i zadovoljstva/užitaka koje doživljavaju oni koji su pripadnici BDSM

zajednice. Ispitivale su se poteškoće svojstvene stigmatiziranoj subkulturi i tajnovitosti i strategije prikrivanja koje slijede, kao sredstvo stigme ili upravljanje dojmom. No, postavlja se pitanje, na koji je način ta zajednica stigmatizirana? Budući da „manjinske subkulture razvijaju opozicijske konstrukcije koje se rugaju seksualnoj većinskoj rasprostranjenosti” (Brekhus, 1996 prema Stiles i Clark, 2011) i jedna od tih strategija je označiti one koji se ne bave radikalnim seksom kao *vanilije*. Dakle, možemo reći kako je BDSM označen kao devijantno ponašanje naspram *vanilije*. Stoga, prilikom takvog označavanja dolazi do implikacije da su mainstream seksualni interesi konformistički, bljutavi, nezanimljivi i neavanturistički nastrojeni. No, ne smije se zaboraviti kako su unatoč takvoj vrsti opozicije BDSM zajednice i dalje etiketirane kao devijantne i kako pripadnici tih zajednica moraju regulirati vlastiti prikaz sebe, a ne obrnuto.

Upravljanje stigmom prevodi se u upravljanje informacijama kao način suočavanja s devijantnim identitetom – pojedinci strateški reguliraju informacije o sebi, dopuštajući im tako da izgrade i zaštite svoje identitete, što zauzvrat utječe na to kako ih se percipira i tretira u društvenim situacijama. Bok (1989, prema Stiles i Clark, 2011) definira tajnovitost kao „namjerno prikrivanje“ te pravi razliku između tajnovitosti i privatnosti koja se definira kao „stanje zaštićenosti od neželjenog pristupa drugih“; dolazi do preklapanja između dva pojma kada je „skrivanje“ uključeno jer pojedinci štite svoju privatnost od drugih štiteći svoj osobni prostor, a osobni prostor ne uključuje samo fizičke aspekte nego i osobne informacije (iako se neke stigmatizirane osobne informacije ne mogu prikriti, kao što su rasa i etnicitet).

Postoje i razlozi za skrivanjem osobnih informacija (Vangelisti, 1994 prema Stiles i Clark, 2011) unutar kojih pojedinci promišljaju što bi se dogodilo kada bi se tajna otkrila i vjeruju da bi reakcija bila neodobravanje. Neki skrivaju tajne kao oblik obrane, odnosno često se brinu da će primatelj prekršiti njihovo povjerenje; neki se pojedinci brinu da neće moći razgovarati o tajni na zadovoljavajući način; neki mogu jednostavno osjećati da tajna nije relevantna za druge. Isto tako, Afifi i Guerrero (1998, prema Stiles i Clark, 2011) tvrde da se razlozi zbog kojih ljudi skrivaju osjetljive informacije mogu podijeliti u dvije sveobuhvatne kategorije – samozaštita i zaštita drugih. Samozaštita u smislu da je pojedince strah izreći povjerljive informacije zbog moguće kazne, ali zbog istog tog straha žele zaštititi i druge od moguće kazne. Usko vezano za prikrivanje povjerljivih informacija, iz perspektive teorije društvene razmjene (Thibaut i Kelley, 1959 prema Stiles i Clark, 2011), pojedinci važu troškove izlaganja i koristi od prikrivanja koji se mogu

djelomično objasniti očekivanim posljedicama, odnosno promišljanjem što bi se moglo dogoditi ako se nečija tajna otkrije, a očekivane posljedice mogu se temeljiti na prethodnim reakcijama na stigmatiziranu aktivnost. Ugledajući se na kategorizaciju skrivanja osjetljivih informacija (Afifi i Guerrero, 1998), autori Stiles i Clark (2011) nas upućuju na tri kategorije zabrinutosti o vlastitoj sigurnosti koje su proizašle iz intervjua s članovima BDSM zajednice: strah od učinka na posao ili radnu okolinu; strah od njegovog učinka na prijateljstva i/ili obiteljske odnose; i sveobuhvatna zabrinutost zbog stigme vezane za BDSM (npr. mentalna oboljenja i zlostavljanje).

Autori Stiles i Clark (2011) donose i šest razina prikrivanja unutar BDSM subkulture: apsolutno skrivanje (oni članovi koji nikome ne otkrivaju svoje BDSM aktivnosti, čak ni prijateljima (osim onih u zajednici), kolegama s posla, ili članovima obitelji), temeljito skrivanje (oni članovi koji priznaju samo najbližim prijateljima), skrupulozno skrivanje (oni članovi koji priznaju najbližim članovima obitelji), djelomično prikrivanje (oni članovi koji su priznali nekim članovima obitelji i nekim prijateljima), frakcijsko prikrivanje (oni članovi koji to skrivaju od par ljudi) i otvoreno (ne skrivaju ni od koga).

Kao i Stiles i Clark (2001), Blaine (2000) se bavi dinamikom upravljanja stigmom. Tvrdi kako prva strategija upravljanja stigme uključuje strategije za „poboljšanje međuljudskih ishoda“ – upravljanje tzv. prvim planom kako bi pojedinci izgledali poput ostalih, Goffman (1963) to naziva i *prolaznosti* (eng. *passing*). Isto tako, Blaine (2000) tvrdi kako druga strategija upravljanja stigmom uključuje strategije za „poboljšanje psiholoških ishoda“, one su kognitivne prirode i uključuju razmišljanje o vlastitoj stigmati na načine koji su korisni za samopoštovanje i vlastitu dobrobit.

Stiles i Clark (2011) identificiraju četiri strategije za prihvaćanje od strane drugih ili za poboljšanje međuljudskih odnosa smanjivanjem moguće stigmatizacije – skrivajući se naočigled (mnoga ponašanja i fizički artefakti koje koriste pojedinci unutar BDSM zajednice mogu biti skriven pred očima onih koji nisu upućeni, no jasni su osobama unutar zajednice), odvajanje javnog od privatnog ponašanja (ne odijevaju se u javnosti u nešto što bi aludiralo na njihovu pripadnost BDSM zajednici), izvan vida (materijalni artefakti u potpunosti skriveni, npr. tamnica u podrumu, ne u spavaćoj sobi) te zataškivanje (ljudi koji prakticiraju BDSM se mogu ponašati kao *vanilla*). Oslanjajući se na Blaineove (2000) strategije nošenja sa stigmom, Stiles i Clark

(2011) tvrde kako stigmatizirane osobe koriste dvije glavne strategije za poboljšanje osjećaja o sebi – osobe se okreću jedna drugoj kao izvoru podrške i druženja te preoblikuju svoje aktivnosti i stil života.

Na tragu nošenja s problemom stigme, autori Herbert i Weaver (2015) donose istraživanje koje se bavilo izazovima, povlasticama i poželjnim osobinama unutar BDSM zajednice. Kao što se ranije spomenulo, jedan od glavnih izazova je upravo stigma; zatim slijede problemi u romantičnim vezama, u smislu neuzvraćene želje za bavljenjem BDSMom te posesivnost sadista/mazohista naspram njihove druge polovice. No, sudionici su istaknuli i povlastice u koje ubrajamo zadovoljstvo koje slijedi zbog zadovoljavanja drugih; zabava; osobni rast koji nastaje prakticiranjem BDSMa s terapeutskom svrhom; oslobođenje od svakidašnjih uloga.

Guidroz (2008) upućuje na problematiku proučavanja fenomena BDSMa, unutar koje istraživači društvenih znanosti ne mogu doći do konsenzusa kada je riječ o definiranju; je li u pitanju set seksualnih ponašanja ili je riječ o seksualnoj orijentaciji? Autor Simula (2019) postavlja isto pitanje – je li u pitanju praksa ili identitet? Dolazi do nalaza kako neki sudionici na BDSM gledaju kao ključni dio svog identiteta, dok neki gledaju na njega kao na ulogu u koju lako ulaze i izlaze (npr. rope bunny, puppy itd.). Ako promatramo BDSM kao praksu, tada sudionici tvrde kako BDSM koriste kao oblik provođenja slobodnog vremena. Također, u istraživanjima (Beckmann, 2007 prema Simula, 2019), BDSM više nema samo seksualnu svrhu, nego ujedno i *spiritualnu* (sudionici BDSMa svoje iskustvo opisuju kao van-tjelesne, duboke povezanosti s ostalim sudionicima unutar iste aktivnosti) i *terapeutsku* (putem BDSMa, sudionici pokušavaju nadvladati svoje strahove i neugodu).

Dostupna literatura o BDSM zajednicama opsežno raspravlja o strategijama koje praktičari koriste kako bi uskratili informacije o svojim praksama zbog straha od stigmatizacije. Istraživači su istaknuli kako se BDSM praktičari često bave upravljanjem dojmom kako bi izbjegli negativne društvene posljedice, a prikriivanje je potaknuto društvenim stigmama koje prikazuju BDSM kao devijantan ili moralno upitan (Stiles i Clark, 2011.). Fokus je prvenstveno bio na tome kako se praktičari snalaze u potencijalnim osudama unutar šireg društva i na unutarnji pritisak da zadrže svoj BDSM identitet skrivenim.

Istraživanje u ovom radu pomiče fokus na manje istraženo područje: reakcije okoline, odnosno prijatelja i obitelji kada praktičari BDSM-a odluče otkriti svoje prakse. Za razliku od strategija prikrivanja o kojima se govori u literaturi, uvidi ovoga rada naglašavaju interakcije u stvarnom životu i neposredne posljedice s kojima se praktičari suočavaju kada odluče otvoreno govoriti o svojim BDSM aktivnostima. Dakle, naglašavajući ovu međuljudsku dinamiku, istraživanje pridonosi novoj dimenziji razumijevanju društvenih iskustava BDSM praktičara.

3. Metodologija

Cilj istraživanja je bio ispitati iskustva stigmatizacije i strategije upravljanja dojmovima među pojedincima unutar BDSM zajednice. U skladu sa ciljem istraživanja, postavljeno je središnje teorijsko pitanje: Jesu li, i ako da kako, Goffmanova dramaturška teorija i koncept stigme relevantni za razumijevanje interakcije između praktičara BDSM-a i njihove okoline? Specifična pitanja su sljedeća:

1. Kako praktičari BDSM-a upravljaju otkrivanjem svog BDSM identiteta drugima i koji čimbenici utječu na donošenje odluka u tom pogledu?
2. Kako okolina reagira na BDSM identitet iz perspektive praktičara?
 - 2.1. Kako sugovornici grade mrežu podrške, s obzirom na reakcije okoline?
3. Ukoliko je prisutna, koji su oblici i razlozi stigme BDSM praktičara od strane društva i/ili okoline?

Uzorak istraživanja čine pojedinci koji se identificiraju kao praktičari BDSM-a. Sudionici su se regrutirali kroz različite kanale kao što su internetske BDSM zajednice te preporuke postojećih sudionika. Takav se tip uzorkovanja, dakle prema preporukama prvotnih sudionika, naziva metodom snježne grude unutar kojeg se inicijalni sudionici identificiraju i regrutiraju, a

zatim se od njih traži da preporuče druge potencijalne sudionike unutar svojih društvenih mreža koji ispunjavaju kriterije studije (Creswell, 2013). Ovaj se proces nastavlja iterativno, s novim sudionicima koji upućuju dodatne sudionike, što dovodi do tzv. snježne grude. Takav je tip uzorkovanja posebno koristan za pristup teško dostupnim ili skrivenim populacijama, kao što je BDSM zajednica, i može olakšati regrutiranje sudionika koji dijele slične karakteristike ili iskustva. Međutim, to može unijeti pristranost u uzorak, budući da su sudionici povezani društvenim vezama, pa stoga možda neće biti reprezentativni za širu populaciju (Creswell, 2013).

No, ulagali su se naponi kako bi se osigurala raznolikost u uzorku, uključujući sudionike s različitim razinama iskustva u BDSM-u, različitim ulogama (dominantni, submisivni itd.), seksualnim orijentacijama i socio-demografskim podrijetlom. S time u svezi, uzorak čini šest pojedinaca, od 25 do 41 godina, od kojih njih troje dolazi iz manjih mjesta i sela, a ostalih troje iz velikih gradova u Hrvatskoj. Također, dva sudionika su dominantna, jedan switch (osobe koje mogu biti i dominantne i submisivne), te tri submisivna; a što se seksualnih orijentacija tiče, jedna je osoba homoseksualna, dvije su biseksualne i njih troje su heteroseksualne osobe.

Kao metoda prikupljanja uvida odabrani su polustrukturirani intervjui. Ovaj pristup omogućuje fleksibilno, ali fokusirano istraživanje iskustava, percepcija i strategija sudionika povezanih sa stigmatizacijom i upravljanjem dojmovima. Također, polustrukturirani intervjui pružaju priliku sudionicima da se slobodno izraze, a istovremeno omogućuju istraživaču da dublje istraži određene teme ili probleme koji se pojave tijekom intervjua (Creswell, 2013). Prije provođenja intervjua, razvio se protokol za intervju koji sadrži niz otvorenih pitanja koja se odnose na stigmatizaciju, upravljanje dojmovima i BDSM iskustva. Protokol za intervju osmišljen je tako da pokriva niz tema, uključujući iskustva sudionika sa stigmom, strategije za upravljanje svojim dojmom u različitim kontekstima, izazove s kojima se suočavaju i mreže podrške. Nadalje, dva su se intervjua provela uživo u Zadru u prosječnom trajanju od sat vremena, dok su se ostala četiri provela putem *Zoom* aplikacije. *Online* su intervjui bili kompliciranije prirode jer je aplikacija postavljeno tako da ima ograničenje sastanka na 40 minuta, stoga se trebalo više puta ulogirati u sastanke kako bi intervjui bili provedeni do kraja. No, unatoč tome, prosječno trajanje *online* sastanka bi se također mogla svesti na sat vremena, kada bi se oduzelo vrijeme ulogiravanja u novi sastanak.

Intervjui su se provodili u privatnom i ugodnom okruženju, bio to miran kafić ili udobnost doma, osiguravajući povjerljivost i anonimnost sudionika. Svaki je intervju započeo uspostavljanjem odnosa sa sudionikom, u smislu kratkog upoznavanja i objašnjavanjem svrhe i povjerljivosti studije. Isto tako, tijekom cijelog procesa istraživanja strogo su se poštivala etička načela kao što su informirani pristanak, dobrovoljno sudjelovanje, povjerljivost i poštovanje anonimnosti sudionika. Sudionici su upoznati sa svojim pravima, uključujući mogućnost odustajanja od istraživanja u bilo kojem trenutku bez posljedica, kao što im je pisalo na dokumentu informiranog pristanka kojeg su potpisali prije intervjuiranja. Nadalje, pitanja iz protokola postavljala su se na način razgovora, omogućujući sudionicima da razrade svoje odgovore i podijele osobne anegdote ili uvide. Koristile su se vještine aktivnog slušanja, empatije i stava bez osuđivanja tijekom intervjua kako bi se stvorilo poticajno okruženje za sudionike. Također, uz suglasnost sudionika, intervjui su se audio snimali kako bi se osiguralo točno prikupljanje podataka (Creswell, 2013).

Audio zapisi intervjua transkribirali su se doslovno, čime se osigurao točno zabilježeni intervju. Nadalje, transkripti su se analizirali pomoću tematske analize (Braun i Clarke, 2006) – autorice tvrde kako tema bilježi nešto važno o podacima u vezi s istraživačkim pitanjem, i predstavlja značenje unutar skupa podataka. Teme koje su proizašle, a relevantne su za ovo istraživanje, su one koje se odnose na stigmatizaciju te upravljanje dojmovima, što je odlika deduktivne tematske analize. Nadalje, vodeći se uputama autorica Braun i Clarke (2006), tematska se analiza odvela u nekoliko koraka. Prvi je korak upoznavanje s podacima, gdje je potrebno duboko se upoznati sa sadržajem, dakle svi su se transkripti pročitali više puta, pri čemu su se zapisivali početni dojmovi i ključna iskustva sugovornika. Nadalje, na temelju tih ključnih iskustva su se identificirali početni kodovi. Zatim je započelo razvrstavanje različitih kodova u potencijalne teme i usporedba relevantnih kodiranih podataka unutar identificiranih tema. Zatim su se teme dodatno pregledale i pročistile kako bi se osiguralo da točno predstavljaju podatke, što je pomoglo pri definiranju i imenovanju tema jer su se time odredili aspekti podataka koje svaka tema bilježi. Naime, zabilježile su se teme pod nazivima; *Upravljanje dojmom – „fasada“*, *Reakcije drugih: od intrige do odbojnosti s podtemom Mreže podrške kao izvor razumijevanja* te konačna tema nosi naziv *Taboo kao uzrok stigme*. Naposljetku je napisan sljedeći izvještaj čiji je cilj odgovoriti na postavljena istraživačka pitanja te prenijeti uvide o dobivenim podacima na dosljedan i uvjerljiv način.

4. Rezultati i rasprava

Kao što je prethodno navedeno, unutar ovog poglavlja zahvaćamo teme koje su proizašle iz tematske analize intervjua. Teme odgovaraju na ranije spomenuta istraživačka pitanja i nazvane su kako slijedi; *Upravljanje dojmom – „fasada“*, *Reakcije drugih: od intrige do odbojnosti* unutar koje je sadržana podtema *Mreže podrške kao izvor razumijevanja* te posljednja tema nosi naziv *Taboo kao uzrok stigme*.

4.1. Upravljanje dojmom – „fasada“

Tema *Upravljanje dojmom* zahvaća kako sudionici BDSM-a upravljaju i kontroliraju percepciju koju drugi imaju o njima. Oslanjajući se na razumijevanje upravljanja dojmovima Ervinga Goffmana i kasnijih autora, ova tema zahvaća strategije koje pojedinci koriste kako bi se predstavili na način koji je u skladu s njihovom željenom slikom – što je osobito relevantno u kontekstu BDSM-a, gdje društvene norme i osobna privatnost mogu utjecati na to kako sudionici odluče otkriti ili sakriti svoje prakse. Dakle, cilj ovog poglavlja je pokazati kako izgleda „fasada“ sugovornika te s kojim se izazovima suočavaju pri održavanju te fasade.

„Fasada“ je jedan od ključnih aspekata Goffmanove teorije upravljanja dojmovima, koja se fokusira na tezu o prezentaciji sebe. Fasada se odnosi na tzv. „prednji plan“ sugovornika. Ovdje razmatramo kako sudionici BDSM-a izgrađuju i održavaju imidž u različitim društvenim kontekstima kako bi nastojali upravljati dojmovima koje drugi imaju o njima. Naime, istražuje se dualnost njihovih javnih i privatnih prikaza i kako se snalaze u izazovima predstavljanja društveno prihvatljive slike dok istovremeno održavaju svoj autentični BDSM identitet u odgovarajućim okruženjima:

„Evo, uzoran... Ok, prekriži uzoran. Student. Student koji se je ubija od posla i obaveza... Ono, prvo što bi palo nekome na pamet možda bi bilo kao ono društveno konvencijski neprivlačan. Osoba koja možda, to što ovaj ja rekao, kao ono, nije tijelo vidio u životu. Ono,

most probably virgin. Tako da to je neka ta daylight fasada. Gdje ja izgledam stvarno kao vanila, gdje izgledam bezizgledno, gdje izgledam kao ono bubica, small bean, koji onako... Štreberčić, ne radi ono, ono, kako bih rekao, ustane se, obavi svoje građanske dužnosti i legne u krevet i gleda serije. To je moja daylight persona. Ono, kavice, zajebancija, shits and giggles i to je to. I tu završava moja, moja interakcija u danu. (...) Što stvarno ne odgovara nekoj slici što bi ljudi imali o nekome dominantnom.“ (Hrvoje, 25)

Neki su sugovornici istaknuli kako njihov fizički izgled ne prikazuje njihovu BDSM ulogu. Kao što je prethodno opisano, Hrvoje, koji je dominantna gay osoba, sebe opisuje kao „štreberčić“, „djevac“, čime se uklapa u društveno prihvatljiv okvir. No, ovakav tip prikrivanja je uvidio Leary (2001) kada je rekao da pojedinci prenose dojmove u skladu s njihovim ulogama, pa tako i sugovornik želi prenijeti dojam o sebi kao „štreberčiću“ jer je uzoran student te „small bean“ jer održava „bezizgledan“ izgled i time se udaljava od stereotipnog prikaza dominantne osobe, koja bi trebala biti asertivna i sl.

Submisivan Igor također smatra kako se njegov izgled ne podudara sa uobičajenom, odnosno stereotipnom, slikom submisivne osobe:

„Ja sam taj tip koji je ono... Jebiga idem u gym godinama i to se vidi. Zvučat ću umišljeno, al tako je kako je (smijeh). Mislim da ljudi ne bi mogli ni pomisliti na to da uživam kad me domina izvrijeđa da sam ništavan i ostavi masnice po meni jer ono... Ne izgledam tako (smijeh)“ (Igor, 23)

Blaine (2000) tvrdi kako se osobe koje imaju određeni strah od osude (ili jednostavno nemaju potrebu svijetu obznaniti dio svoga identiteta) trude upravljati svojim tzv. prvim planom (Goffman, 1963), što se ujedno naziva i prolaznosti (eng. *passing*) jer se ovdje radi o osobi koja „prolazi“, odnosno izgleda, kao član dominantne kulture. Možemo uvidjeti kod prethodnih sugovornika kako se svojim izgledom odmiču od stereotipa koji se vežu uz njihove BDSM uloge, no ne možemo zaključiti rade li to svjesno ili ne.

Nadovezujući se na citat sugovornika Igora, prekrivanje masnica se pokazalo kao posebno relevantan čin za submisivne osobe unutar BDSM zajednice. Dobio se uvid u praktične i emocionalne strategije koje sudionici koriste kako bi prikrili ili objasnili modrice i ožiljke koji su rezultat BDSM aktivnosti. Postoji nužnost skrivanja fizičkih dokaza njihove prakse kako bi se

održao određeni imidž ili kako bi se izbjegla neželjena pozornost i pitanja od onih izvan BDSM zajednice:

„Uvijek probaš sakriti to, ono tipa masnice ili ožiljke i tog tipa... Jer ljudi to većinom ne shvaćaju ili misle da te ozlijedio kao „slučajno“ ili nekog tog tipa (smijeh). Pa onda ono, sad svakom ono objašnjavat, kužiš ono „nee, znaš ono, it's okay!“, ono moram im reći da je sve u redu. To ne volim ako nije netko poznat, ono tipa ljeti je to nezgodno prekrivat. Ali sve ovo ostalo, ljudi većinom ne reagiraju, ovih zadnjih par godina su se već nekako naviknuli.“ (Tina, 41)

Sugovornica izražava kako je teško prekrivati masnice tijekom ljeta, što je bio isti uvid kod svih sugovornika mazohista, tj. submisivnih osoba:

„Uf... Otišli smo na bazen s mojom obitelji. I lijepo sam mu rekla (bivšem) „nedo ti bog isus da me prejako pljesneš večeras.“ Ne mogu ga ni kriviti jer sam ga ja molila da on to radi jače (smijeh). I tako sam to jutro obukla badić, stala pred ogledalo i krenula prekrivati masnice puderom. (smijeh) No, kad smo došli na bazen, i kad sam ja stavila kosu u punđu pred svojim roditeljima, moj je bivši u panici krenuo rasplitati moju punđu (smijeh) jer nisam prekrila one iza, na vratu. Mislim da moji roditelji nisu primijetili, i drago mi je.“ (Nikolina, 29)

Sugovornici koji su istaknuli prekrivanje masnica motivirani su činjenicom da ne žele otkriti svoju BDSM praksu, koja uključuje fizički dokaz o nanošenju boli, stoga upravljaju željenom slikom sebe tako što ih prekrivaju (Leary, 2001). Isto tako, roditelji su se u svim intervjuima spomenuli kao osobe koje nisu upoznate s BDSM praksom svoje djece. Iako su se bliski prijatelji pokazali kao osobe koje najčešće znaju za BDSM praksu sugovornika, jedan je sugovornik izrazio strah pri priznavanju svoje prakse najboljem prijatelju kada su njegove masnice bile uočene:

„Pa, bio sam na plaži s frendovima i frendicama i samo u jednom trenutku mi je jedna od njih došla i rekla: „e, Petre, kaj ti je ovo?“ i pokazala na rub kupaćih (sugovornik se dlanom udara o čelo). Ja sam se oznojio, pogledavam te ljude oko sebe i mislim si, to jest ne mislim si od panike. I moj najbolji frend je osjetio moju paniku i uspio je nešto slagati, mislim da je rekao da mi je to nastalo jer sam se nabio na auto tako nešto... Nisam ga baš slušao jer sam paničario, prvo radi te frendice, drugo zato što i on i ja znamo da on sere radi mene al njemu

nije jasno zašto sere radi mene i sad znam da ću mu morati reći zašto je upravo morao lagati zbog moje masnice. Bilo me je strah šta će mi reći kad mu priznam.“ (Petar, 32)

Možemo uvidjeti kako je sugovornik nelagodno promišljao, pa čak i bio u strahu od reakcije svojeg najbližeg prijatelja. Moment na plaži, odnosno uočavanje masnica, je čin koji je ugrozio sugovornikovu „fasadu“, odnosno potencijalnu/trenutnu sliku sugovornika o kojoj govori Leary (2001) – sugovornik je morao promisliti o sljedećem koraku, hoće li priznati najboljem prijatelju o svojoj BDSM praksi i potencijalno time ugroziti dojam kojeg je izgradio, ili će zataškati svoju praksu i održati izgrađeni imidž?

Dakle, praktičari BDSM-a upravljaju otkrivanjem svog identiteta drugima kroz pažljivo vođene strategije upravljanja dojmovima, pri čemu se oslanjaju na dualnost javnih i privatnih prikaza. Koristeći strategije pri prezentaciji sebe (npr. prikrivanje masnica), sudionici se trude održati društveno prihvatljivu „fasadu“ dok istovremeno skrivaju svoje autentične BDSM sklonosti. Ključni čimbenici koji utječu na odluke o otkrivanju uključuju strah od osude, kao u slučaju sugovornika Petra, te potrebu za privatnošću, kao u slučaju sugovornice Nikoline i sugovornika Hrvoja i Igora koji kroz svoju „fasadu“ održavaju imidž koji je u suprotnosti s njihovim BDSM ulogama. Kroz prikrivanje fizičkih tragova, poput masnica i ožiljaka, te kroz stvaranje „vanilla“ persone, praktičari balansiraju između iskrenosti prema bliskim osobama i zaštite od stigmatizacije od strane šire javnosti, a tako i bliskih osoba. Na ovaj način, odluke o otkrivanju BDSM identiteta su duboko povezane s nastojanjem očuvanja osobne privatnosti i izbjegavanja negativnih društvenih reakcija.

4.2. Reakcije drugih: od intrige do odbojnosti

Tema *Reakcije drugih: od intrige do odbojnosti* zahvaća početne reakcije i stavove pojedinaca izvan BDSM zajednice kada prvi put saznaju za BDSM praksu sudionika. Ova tema rasvjetljuje različite i često intenzivne reakcije koje mogu imati osobe koje ne prakticiraju BDSM, u rasponu od intrige do odbojnosti.

Bliskost i sigurnost se pokazao kao najutjecajniji čimbenik pri odluci BDSM praktičara o otkrivanju svog identiteta drugim osobama. Pouzdani odnosi nude siguran prostor za praktičare da otvoreno govore o svojim BDSM identitetima bez straha od osude ili odbijanja:

„Moj uski krug prijateljica zna, njima sam zapravo rekla čim sam krenula istraživati i zapravo s njima nikad nije bio neki moment „e ljudi ja sam u bdsmu“, nego je samo krenulo s tim da sam im rekla kako sam naišla na neke kul stvari koje me čine sretnom i one su mi podrška od tada. Čak su mi za rođendan poklonile seks swing, ali priznale su kako im je bilo teško pronaći nešto za mene, pošto ne znaju sve što volim, pa su morale samostalno istraživati (smijeh).“ (Nikolina, 29)

Sugovornica ovdje ukazuje na potporu svojih bliskih prijateljica, koje su čak aktivno sudjelovale u podupiranju BDSM prakse, u smislu kupovanja sprave koja se koristi pri prakticiranju. Dakle, ovdje se zapravo radi o mrežama podrške kao činu razumijevanja BDSM praktičara od strane BDSM ne-praktičara i time je sugovornica istaknula važnost postojanja pojedinaca ili grupa koji nude prihvaćanje i ohrabrenje praktičarima BDSM-a.

Nadalje, javljaju se interes i radoznalost koje pokazuju neki pojedinci izvan BDSM zajednice kada se prvi put susreću s informacijama o BDSM praksi – ovakav tip reakcija uključuje želju za učenjem više, postavljanje pitanja i razumijevanje dinamike i motivacije iza BDSM-a, a znatiželja može dovesti do otvorenijih razgovora i dubljeg razumijevanja ovog načina života:

„(...) ali kasnije ljudima to postane nebitno, pogotovo ljude koje to ne zanima. (...), većinom su znatiželjni. (...) Nekad me znaju ispitivati za preporuke nekih igračaka i tako (smijeh)“ (Tina, 41)

Sugovornica ovdje ukazuje na to da se njezina praksa prikazuje kao nešto što je njezinim prijateljima zanimljivo, no nekim prijateljima ubrzo i zaboravno, u smislu da sugovornicu . No, jedan je sugovornik iskazao primjer neugodne znatiželje:

„Ali, u principu, da sad neko bude toliko naložen na priča, ko što se znalo događati s ovim curama iz mjesta. Primjerice, evo, bila je baš nedavna situacija gdje su, gdje je ova jedna cura pitala kao, „a gdje to radite? gdje se, kao, zabavljate?“ ja sam njoj rekao, „no, ne tiče te se“. Ne tiče te se. Neke stvari su... To se tiče samo te osobe koja je tamo bila. Ono, neke stvari su

po principu... Ja to smatram ozbiljnim stvarima koje bi ugrožavale diskreciju i prirodu odnosa. To su meni, ono, no one needs to know. Da trebaš znati, znala bi. To je to.“ (Hrvoje, 25)

Kao što je ranije napomenuto, Afifi i Guerrero (1998) smatraju kako se osjetljive informacije, u ovom slučaju identitet drugih BDSM praktičara, skrivaju iz dva razloga, a to su samozaštita i zaštita drugih. Dakle, sugovornik zbog zaštite druge osobe odbija podijeliti privatne informacije, iako se nalazi u društvu bliskih prijatelja.

Uz znatiželju, jedna od prvotnih reakcija je i nezamislivost. Ovdje se radi o reakciji pojedinaca kojima je koncept BDSM prakse težak za razumjeti ili prihvatiti, a ovakva vrsta reakcije na BDSM praksu karakterizira nevjerica i poteškoća razumijevanja – zašto bi netko sudjelovao u takvim aktivnostima? Ljudi s ovom reakcijom često BDSM doživljavaju kao potpuno izvan svog područja normalnosti i mogu imati poteškoća u pomirenju s vlastitim vrijednostima i iskustvima:

„Ne znam, ali moj krug prijatelja priča sa mnom i onda pokušavaju kroz razgovor shvatiti i zaključiti. Pokušavaju shvatiti zašto bi nešto bilo nekome prihvatljivo ili primamljivo ili tog tipa... Ali nisam se još dosad susrela (uživo) s nekim tko će mi na prvu reći „ah da, to ti je stvarno super“. Konkretno, moji prijatelji si to ne mogu pojmit, da ti sad nekom dozvoliš da te bičuje, ne mogu to pojmit stvarno...“ (Tina, 41)

Sugovornica ovdje primjećuje kako njezin krug prijatelja pokušava kroz razgovor s njom bolje zahvatiti značaj njezine BDSM prakse, te ona ističe kako prijatelji imaju poteškoća shvaćanja degradacijskog dijela BDSM prakticiranja naspram submisivnih osoba. Slično je iskustvo imala i sljedeća sugovornica, koja je također submisivna kao i prethodna sugovornica:

„Vidiš, ja ti jako volim eksperimentirati, nema šta nisam. I prije sam svojim frendicama bila uslikala svaku novu igračku koju bih naručila, bez brige ne smeta im i one šalju novi donji veš kada kupe, tak da ja ne prekoračujem nikakve granice (smijeh). I sada, dvije će frendice bit pune podrške i ispitat će me za šta se koristi, dok će druge tri biti te koje će imati reakciju kao tipa bubam ono „isuse Majo pa šta je ovo?! pa kak ti se to sviđa?!“ jer jednostavno ne mogu zamislit da ja stvarno uživam u ovome. Mislim, to su im bile te neke prvotne reakcije, sad bih rekla da su se pomirile s tim da ja to volim.“ (Maja, 27)

Sugovornica ovdje upućuje kako je ipak došlo do određenog razumijevanja njezine prakse, unatoč inicijalnog nerazumijevanja od strane određenih bliskih prijateljska. No, kod drugih sugovornika, prvotne su reakcije bile više negativne, u smislu nerazumijevanja:

„Reakcija moje sestrične, mislim ono za mene je ona najbolja prijateljica... Njena reakcija mi je ostala ugravirana nekak. Njoj sam bio rekao jedne večeri kad smo sjeli u park jer to nam je neka ljetna rutina kao ono, odemo jest, prošetati se i onda sjesti na klupicu i zapaliti. I sad... Ja sam njoj rekao nešto tipa „viki, jel ti mogu nešto reći“, mind you nije znala da nisam strejt, ona mene ladno pogleda i kaže „znam da si peder“ (smijeh). Mislim nisam, bi(seksualan) sam, al oke, i ja njoj kažem „volim da mi mlata penis“ (smijeh). S njom imam takav odnos da se uvijek zajebavamo, al ona je tad umuknula. Ugušila se malo o dim i rekla je ful zbunjeno kao „čekaj šta? aj budi ozbiljan“ i ja sam tu postao ozbiljan. Objasnio sam joj kako volim i muškarce i žene i kako trenutno istražujem tu neku drugu stranu seksualnosti koja se ne tiče spolnih preferencija nego preferencija nekih seksualnih aktivnosti i tako to... Lako je prihvatila za muške, i to sam znao da hoće, al nekak je bila neodlučna što se tiče BDSMa... Kao da joj je to sve bilo nekak šporko.“ (Igor, 23)

Iskustvo prethodnog sugovornika ističe osjećaj kojeg su neki sugovornici opisali ili implicirali kao gađenje. Radi se o negativnim reakcijama koje neki pojedinci imaju kada saznaju o BDSM praksi sugovornika, a obilježene su snažnim osjećajima odbojnosti i pojedinci koji reagiraju s gađenjem mogu izraziti moralne ili etičke prigovore. Dakle, ovakve reakcije mogu odražavati duboko ukorijenjene predrasude i društvenu stigmiju koja okružuje BDSM:

„Moj bratić više ne dolazi na proslave ako ću ja biti tamo. Njemu sam bio to priznao kad smo se blago opili na vikendici s prijateljima i nazvao me „odvratnim perverznom“ i odmah se pokupio i otišao sa slavlja, to je bilo prije 5 godina i dalje ne pričamo.“ (Petar, 32)

Sugovornik nije želio pričati o svome bratiću, stoga se nisu postavljala daljnja pitanja ni elaboracije. No, možemo uvidjeti iz ovog kratkog citata da je bratić „etiketirao“ (Leary, 2001) sugovornika kao osobu koja ne dijeli iste vrijednosti. Slično je iskustvo imala i sljedeća sugovornica:

„Dakle, pričala sam ti o onim svojim frendicama koje su full supportive i sve to. Ali, jedna od mojih bivših frendica baš i nije bila takva... Vidiš, kad sam priznala svojim bliskim

frendicama i kada me je dočekala ta podrška, mislila sam da mogu i njoj reći jer ona mi je više kao neka frendica sa strane, ono nije u toj grupi. Uglavnom, ona je bila kod mene na večeri i pričale smo nešt bezveze o vezama i ja sam njoj priznala da moj dečko i ja to radimo. Ona je bila u šoku... U oči me nije mogla pogledat ono, vjerojatno je bila tolika tišina jer je osmišljavala koje će mi sve gadosti izustit, rekla mi je da sam sotonjara i da ne zaslužujem djecu koja će biti tako začeta (izdah). Ali, ne treba mi ona i drago mi je da više nije u mom životu, želim se okružiti ljudima koje mogu poduprijeti mene.“ (Nikolina, 29)

Kao što smo uvidjeli u prošlom citatu, sugovornica iskazuje kako je izgubila prijateljstvo zbog osude koju je doživjela od strane bivše prijateljice. BDSM praktičarima je bitno osjetiti osjećaj potpore u njihovoj BDSM praksi, unutar koje će osuda biti minimalna (odnosno nepostojeća), a osjećaj podrške maksimalan, što uviđamo u činjenici da je sugovornica izjavila kako se želi okružiti ljudima koji će ju poduprijeti.

Prema iskustvima praktičara, okolina reagira na BDSM identitet s različitim intenzitetom i vrstama reakcija, koje se kreću od intrige do odbojnosti. Bliskost i sigurnost unutar odnosa pokazuju se ključnima pri otkrivanju BDSM identiteta, pri čemu praktičari nalaze podršku i razumijevanje među pouzdanim prijateljima. Takvi odnosi omogućuju otvorenu komunikaciju i pružanje podrške, dok znatizelja „vanilla“ prijatelja može dovesti do dubljeg razumijevanja BDSM prakse. Međutim, prvi susreti s BDSM identitetom također izazivaju nezamislivost i nerazumijevanje, gdje pojedinci teže prihvaćaju ili ne shvaćaju razloge iza takvih praksi. Negativne reakcije, uključujući gađenje i moralnu osudu, odražavaju društvene predrasude i stigmatu koja okružuje BDSM. U nekim slučajevima, ove negativne reakcije rezultiraju narušenim odnosima i socijalnom izolacijom, zbog čega su praktičari prisiljeni skrivati svoje identitete kako bi izbjegli osudu.

Ako se prisjetimo ranije spomenute kategorizacije o prikriivanju unutar BDSM zajednice prema Stiles i Clark (2011), možemo zaključiti kako sugovornici pripadaju razini temeljitog skrivanja, upravo zato što su priznali svoj seksualni identitet bliskom krugu prijatelja. Općenito, reakcije okoline variraju ovisno o stupnju bliskosti, razini razumijevanja i postojećim društvenim normama, što oblikuje način na koji BDSM praktičari biraju otkriti ili sakriti svoj identitet okolini.

4.2.1. Mreže podrške kao izvor razumijevanja

Iako je i ranije u tekstu spomenuta važnost podrške od strane drugih, u ovoj cjelini se poseban fokus stavlja na tu podršku s obzirom da je ona ključna za životna iskustva praktičara BDSM-a. Reakcije i odgovori onih koji okružuju BDSM praktičare mogu značajno utjecati na njihovo povjerenje u njihovu praksu i identitet, kao što ćemo uvidjeti u nastavku. Sugovornici su istaknuli osobe koje podržavaju njihovu praksu, bilo da je riječ o romantičnim partnerima ili *online* strancima. Ono što je BDSM praktičarima bitno je osjećaj potpore i mogućnost pitanja za savjet od strane iskusnijih praktičara:

„Apsolutno (primam podršku od strane partnera). Samo što, on je poprilično daleko... Što se vidimo, vidimo se tipa jedanput u dva-tri mjeseca tako da je to onak... Ali opet, postoji telefon, *facetime*, sve moguće hvala Bogu tehnologije danas. Ali da, pruža mi i potporu i savjet, on je dosta stariji od mene, tako da ima i puno više iskustva, što utječe i pomaže kod takvih stvari. On je isto praktičar, zadnjih 20tak godina.“ (Tina, 41)

Sugovornici koji su u romantičnoj vezi s osobama koje prakticiraju BDSM smatraju kako primaju jedinstvenu podršku, upravo zato što ovi odnosi nude međusobno razumijevanje, istraživanje i ispunjenje unutar BDSM dinamike. Imati romantičnog partnera koji dijeli slične želje i sklonosti može, prema sugovornicima, potaknuti duboke emocionalne veze i pružiti poticajno okruženje za zajedničko istraživanje i prakticiranje BDSM-a:

„Moja cura i ja smo obje praktičarke, zajedno smo godinu dana i mislim da će potrajati jako dugo jer vidiš, ona mi je prva osoba s kojom sam u vezi da smo oboje praktičari i moram ti priznati kako mi je ova veza ono, iznad svih (smijeh). Razumijemo se. I nikada nemam neki strah da ću predložiti nešto s čim ću prekoračiti granicu, nego je sve stvar kompromisa i onoga što obje želimo jedna od druge. U prijašnjim sam vezama nekako morala biti na uzici, al ne na dobar način (smijeh)... Imala sam osjećaj da će me gledati kao čudakinju ako predložim bilo što van norme.“ (Maja, 27)

Uz pozitivna iskustva koja se vežu uz BDSM praktičare i njihove partnere koji su također praktičari, dolaze i negativna iskustva između BDSM praktičara i partnera koji to ne prakticiraju:

„Imao sam problem s bivšim... Taj nesretnik sa šakom... Tu sam ja ponajviše kriv jer mu je to doslovno bio prvi susret s nečim grubljim i on je to automatski etiketirao kao nešto bolno što ne može biti ugodno i zbog tih svađa i nesuglasica smo na kraju i prekinuli. Moram priznati da mi je žao i da krivim samog sebe zbog svega toga jer bez zajebancije ja mislim da sam ja njega tim potezom blago istraumatizirao i nadam se da je uspio poraditi na svom strahu... Ali da, definitivno preporučam razgovor s nekim tko ne prakticira BDSM prije bilo koje akcije.“
(Igor, 23)

Iako je prethodna situacija o kojoj sugovornik priča poprilično specifična, možemo i dalje zaključiti kako je razgovor, time se ponovno vraćamo na svjesni pristanak, ono što je ključan dio prakse (Simula, 2019). Stoga, nastaju problemi u romantičnim vezama, ako ne dođe do primjerene komunikacije i dogovora:

„Kada mi se jedna veza srušila zbog te neke... Nemogućnosti dogovora oko seksa, nazovimo to tako, bilo mi je jako teško jer sam se krenuo ispitivati, u smislu ono jel ja radim nešto krivo? Ali onda sam pričao s neki prijateljima na forumu i skužio da nisam lud (smijeh).“
(Petar, 32)

Kao što sugovornik komentira, *online* su zajednice osnažujuće mreže koje praktičari BDSM-a pronalaze na internetskim forumima, grupama na društvenim mrežama i drugim digitalnim platformama posvećenim BDSM-u. Internetske su se zajednice pokazale neizostavnim dijelom svakog intervjua, upravo zato što pružaju prostor za povezivanje pojedinaca s istomišljenicima, razmjenu iskustava, traženje savjeta i pronalaženje potvrde za njihove BDSM interese i prakse, a anonimnost i pristupačnost *online* platformi često ih čini važnim resursima za izgradnju mreže podrške unutar BDSM zajednice:

„Definitivno, mislim ljudi s kojima sam pričala su većinom stranci. I došla sam do zaključka da ljudi koji se bave, to jest prakticiraju, takvu vrstu odnosa i seksa i tih stvari su većinom poprilično otvoreni i većinom su ajmo reći, pružaju potporu ljudima iz iste branše, ali čak i prema ljudima koji to ne shvaćaju ili ne žele shvatiti iz bilo kojeg razloga. I to mi se zapravo ful sviđa. (...) Više-manje se okrećem ljudima online, zato što to mi je nekakav... Poprilično sam introvertna općenito, nisam neki tip koji ima veliki krug prijatelja, a one koje imam trenutno tu, nisu u tom krugu ajmo reć. Tako da, čak i ako žele pomoć, ne mogu jer ne shvaćaju. To je najveća razlika, tako da je većinom to online i većinom su stranci. Jer eto

kažem, u Hrvatskoj slabo... Barem što sam ja imala prilike upoznati, vidjet i pričat... Slabo. Pogotovo ovo, ovaj dio (dio Dalmacije) i to.“ (Tina, 41)

Sugovornica Tina je kroz cijeli intervju povlačila temu veličine BDSM zajednice unutar Hrvatske, za koju smatra da je mala s obzirom na druge zemlje. Tvrdila je kako većina poznanika i prijatelja koje je stekla unutar BDSM prakse zapravo dolaze iz drugih dijelova svijeta, dok u Hrvatskoj ili rijetko ili uopće ne pronalazi praktičare BDSM-a. Drugi sugovornik opisuje kako mu je *online* zajednica pomogla pri shvaćanju da svojom BDSM praksom ne čini ništa „krivo“ i pomogla mu je pri razumijevanju BDSM-a kao prakse:

„Bilo je stvarno momenta kada bi otišao na neke blogove, otišao bi na neke stranice gdje bih mogao naći ljude koji su, ajme, slični meni, po prakticiranju, po tako nekim stvarima, gdje bih ono jednako gledao tuđa i svoja iskustva. Ima jedna Facebook grupa, zove se Doms with Dilemmas. I to se stvarno lijepo vidi jer to je jedna jako lijepa zajednica ljudi, (...) I to već dugo godina već, ono, sigurno 5-6 godina pratim, ono, foruma. (...) U principu, ta, te sve zajednice, ta sva iskustva su online, pa su automatski, onako, za 70% ono, oslabljeno, ali u principu, it's good to feel you're not alone. It's good to feel you're not alone, it's good to see you're not doing anything wrong. To je najbitnije.“ (Hrvoje, 25)

Dakle, *online* zajednice postaju mjesto pronalaska i povezivanja među BDSM praktičarima, upravo zato što postoji međusobno razumijevanje koje sugovornici ne mogu pronaći kod prijatelja koji ne prakticiraju BDSM:

„Meni je *online* zajednica jako bitna jer ono, uživo baš i nemam ljude kojima se mogu okrenuti u vezi toga. Mislim, ima ljudi koji znaju da prakticiram, al ne mogu ja sad doć frendici i reć joj „ajme viki, moj dom daddy“ (smijeh), alo ni ne trebam dalje pričat, pa znam da bi bila zgrožena.“ (Igor, 23)

Sugovornici u BDSM zajednici grade svoje mreže podrške kombinacijom bliskih odnosa i digitalnih veza, s obzirom na često kompleksne i varijabilne reakcije okoline. Većina sudionika čija je okolina imala pozitivnu prvotnu reakciju lakše se otvara drugima oko svojeg BDSM identiteta i manje prilaze online zajednicama; dok se sugovornici čija okolina nije imala pozitivnu reakciju, radije o svojim problemima oko BDSM-a otvaraju *online*. Njihove strategije uključuju traženje podrške od romantičnih partnera, prijatelja, i *online* zajednica, kako bi stvorili siguran

prostor za izražavanje i istraživanje svojih identiteta i praksi. Dakle, bliski odnosi, osobito s partnerima koji također prakticiraju BDSM, pružaju jedinstvenu podršku i razumijevanje, omogućujući otvorenu komunikaciju i zajedničko istraživanje. Ovi odnosi olakšavaju emocionalne veze i stvaraju okruženje u kojem se sugovornici osjećaju prihvaćeno i shvaćeno. No, negativna iskustva s partnerima koji ne prakticiraju BDSM također su prisutna. Takve situacije često rezultiraju nesuglasicama i raskidima, kao što je opisao jedan sugovornik, naglašavajući važnost komunikacije i dogovora prije bilo kakve BDSM aktivnosti.

Kao što je ranije spomenuto, *online* zajednice su ključne za mnoge praktičare BDSM-a, posebno za one koji nemaju podršku u svom neposrednom okruženju. Digitalne platforme omogućuju povezivanje s istomišljenicima, razmjenu iskustava i traženje savjeta, često pružajući osjećaj zajedništva i razumijevanja koji nedostaje u fizičkom okruženju. Sugovornici ističu kako im online zajednice pružaju osjećaj da nisu sami i potvrđuju da njihov način života nije „pogrešan.“ No, nisu svi sugovornici imali „privilegij“ mreže podrške:

„Bilo mi je jako teško pomiriti se sa činjenicom da svojim prijateljima vjerojatno nikad neću moći reći. (...) Ovo će zvučati ružno, ali me je stvarno strah da ću ostati sam i da će me svi odbaciti, tako da ako se moram skrivati i negirati dio sebe za svoju dobrobit, onda sam to voljan učiniti.“ (Igor, 23)

Sugovornik Igor izjavljuje kako je spreman prekriti svoj identitet kao BDSM praktičar, ukoliko to znači da neće doći do njegove izolacije od strane njegovog društvenoga kruga, što nas dovodi do sociomatskog atributa stigme (Yang i sur., 2017), koji tvrdi kako dolazi do osjećaja stresa zbog potencijalne diskriminacije i osude. Ukratko rečeno, sugovornika je strah od moguće osude, odnosno stigme.

Ukratko, sugovornici grade mreže podrške kombiniranjem bliskih osobnih odnosa i online veza, prilagođavajući svoje strategije ovisno o reakcijama okoline, odnosno sugovornici čija okolina reagira negativno će se vjerojatnije povjeriti *online* BDSM zajednici, naspram „vanilla“ prijateljima. Takve mreže su vitalne za njihov osjećaj sigurnosti, razumijevanja i emocionalne podrške unutar i izvan BDSM zajednice.

4.3. *Taboo* kao doprinos stigmati

Tema *Taboo kao doprinos stigmati* zahvaća društvene stavove, predrasude i zablude vezane uz praksu BDSM-a, kao i utjecaj ovih stigmatizirajućih uvjerenja na praktičare BDSM-a. Oslanjajući se na teoriju stigme Ervinga Goffmana, ova tema rasvjetljuje načine na koje su praktičari BDSM-a marginalizirani i suočavaju se s društvenim neodobravanjem zbog svoje uključenosti u BDSM. Naime, ovo poglavlje tematizira razloge zbog kojih su sugovornici osjetili osudu putem normi i ukorijenjene tradicija u hrvatskom društvu.

Sugovornici koji preuzimaju uloge submisivne osobe su isticale kako je njihovim prijateljima koncept uživanja u boli stran. Unatoč konsenzualnoj i ugodnoj prirodi boli za mazohiste, prema sugovornicima, njihovo se okruženje često bori da shvati kako bol za njih može biti izvor užitka. Ovakva vrsta stigme proizlazi iz društvenih normi koje izjednačavaju bol s štetom ili patnjom, što otežava praktikantima BDSM-a da otvoreno razgovaraju i prihvate ovaj aspekt svoje seksualnosti bez suočavanja s osudom ili nerazumijevanjem:

„Pa većinom su ono.. Bazično, tipa „jel te boli?“ ili ne znam „zašto ti se to sviđa?“... Većinom su takva pitanja i većina ljudi ne može, koji ne prakticiraju takve stvari, ne mogu shvatit tipa zašto uživaš da ti netko nanosi bol. Ili tipa „zašto ti se sviđaju osobe koje ti to rade?“ (...) Ljudi se većinom uopće ne mogu staviti u taj položaj, evo ne znam, da voliš da te netko bičuje, ono ne mogu to pojmit (smijeh). (...) Ono, bol i općenito ljudi imaju problema s boli kao boli, jer u većini slučajeva nije uopće stvar u boli, to je minimalno od svega toga, to je najmanji „problem.“ Mislim, nije problem, ali mislim da je stvar u tome da ljudi ne kuže bol. Bol je veliki problem (smijeh). Većini ljudi je. Ja opet to gledam s druge strane, zato što ja to gledam sa strane užitka, meni je to super, ljudi to gledaju s druge strane ono „kak ti to može biti super?“ (smijeh).“ (Tina, 41)

Možemo uočiti kako sugovornica ovdje komentira vrstu stigme naspram boli. Unutar kultura u kojima se BDSM smatra devijantnim ili nemoralnim, pojedinci se mogu suočiti s diskriminacijom i izopćenjem zbog svoje uključenosti u BDSM aktivnosti. Time zatvorenost ograničava prihvaćanje i vidljivost BDSM-a unutar ovih zajednica, prisiljavajući praktičare da prikriju ili potisnu svoju autentičnost kako bi izbjegli društvene posljedice:

„Stvar ti je u tome to što su Hrvati jako zatvoreni u sebe jer imaju taj neki otpor prema razumijevanju nepoznatog. Užasno se boje promjena koje su kao, ajmo reći progresivne. Pa sjeti se referenduma U ime obitelji i te pizdarije... Pa izlaznost nikad nije bila veća, ono boli ih kurac tko će bit na vlasti, al nede bog isus da pederi posvajaju djecu.“ (Petar, 32)

Prisjetimo se ranije spomenutog koncepta stigme koji zahvaća opis situacije koju je sugovornik napomenuo. Naime, Yang i sur. (2007) u svojoj podjeli stigme napominju postojanje intersubjektivnog atributa stigme koji se odnosi na zajedničko razumijevanja unutar društva ili određene društvene skupine koje doprinose stvaranju i održavanju stigme. Stoga, autori naglašavaju da stigma proizlazi iz kolektivnih uvjerenja o tome što je „prihvatljivo“, a što ne. Prema sugovorniku, pripadnici hrvatskog društva općenito imaju negativne stavove prema progresivnim promjenama, specifično prema homoseksualnim osobama, te su ta uvjerenja duboko ukorijenjena u zajedničkoj svijesti stigmatizirane zajednice. Kao rezultat toga, pojedinci unutar te zajednice mogu internalizirati ova stigmatizirajuća uvjerenja, što dovodi do samo-stigmatizacije i osjećaja krivice zbog pripadanja stigmatiziranoj zajednici. Takvo je iskustvo imao sljedeći sugovornik:

„Eto ja sam stvarno imao osjećaj da radim nešto krivo time (svojom BDSM praksom). Nitko nije znao i tajio sam to (...). Možda je bio i neki trenutak kad sam se gadio samome sebi, ne znam ono malo su mi mutna sjećanja tih nekih početaka, kada sam svjesno krenuo s tim.“ (Igor, 23)

Sugovornik opisuje kako je osjećao krivnju zbog prakticiranja BDSM-a, ukazujući na činjenicu da, zbog nemogućnosti otvaranja drugima po pitanju tog dijela sebstva, je sam sebi pripisao negativna svojstva, a koja su rezultat negativnog stava zajednice prema BDSM-u. Još je jedna sugovornica istaknula kako su neinformiranost i zatvorenost one koje dovode do neznanja o BDSM-u:

„(...), dosta je ljudi zatvoreno i tipa ono, ne znam... Bilo što toga tipa je taboo. Dok god su otvoreni... Mislim uvijek postoje predrasude, to je okej, al dokle god se držiš neke otvorenosti i primanju informacija i pitaš ono što te zanima, mislim da je to najbolji način za upoznavanje s praksom BDSMa. U Hrvatskoj je problem to što ljudi općenito imaju manjak znanja o seksualnosti i općenito poznavanja anatomije tijela.“ (Tina, 41)

Seks kao taboo je također česti uvid od strane sugovornika, pa je bilo interesantno ispitati kako društveni tabui koji okružuju seksualnost doprinose stigmatizaciji prakse BDSM-a. BDSM, sa svojim naglaskom na alternativne seksualne prakse, dovodi u pitanje tradicionalne norme i vrijednosti u vezi sa seksom i intimnošću – ovo odstupanje od seksualnog mainstreama može izazvati nelagodu i osudu onih koji se pridržavaju konvencionalnih uvjerenja o seksu, dodatno marginalizirajući praktičare BDSM-a i jačajući stigmatizaciju:

„Pa eto, ta bivša frendica o kojoj sam pričala, evo sad kad razmislim ne znam ni zašto sam joj to rekla, s obzirom na to da ona gleda na seks samo kao neku reprodukciju i to je to. Seks njoj nije užitak, nije zabava, nije relaksirajući moment s bližnjom osobom, nije nešto o čemu bi se uopće trebalo pričati, nešto što je ful zabranjeno.“ (Nikolina, 29)

Nije strano uvjerenje da katolički nauk propagira seks kao način reprodukcije i začeća djeteta, naspram užitka. Jedna je sugovornica spomenula kako je i ona imala poteškoća s odmicanjem od tradicionalnog pogleda na seks:

„Vidiš, meni je bilo jako teško odmaknuti se od te neke tradicije. Odrasla sam u (selo u Lici) i to uz strogo katoličku obitelj koja me je držala pod staklenim zvonom dok nisam otišla studirati. Na faksu sam zapravo uvidjela koliko je seks normalan. Koliko seks zapravo može biti neki užitak, neka aktivnost koja je zabavna (smijeh). Meni su moji utuvili i glavu kako je seks striktno nešto između muškarca i žene, jebiga ja biseksualna (smijeh) i to u čvrstoj vezi s curom, i to da seks služi stvaranju djece i to je to. Ponovno kažem, jebiga, gorit ću u paklu.“ (Maja, 27)

Kao što je vidljivo kod prethodne sugovornice, očekivani proizvod sugovorničkih iskustava je upravo kritika religije, stoga zadiremo u raskrižje religijskih uvjerenja i stigme BDSM prakse. U društvima u kojima religija igra značajnu ulogu, praktičari BDSM-a mogu se suočiti s osudom ili moralnom prosudbom od strane vjerskih zajednica koje smatraju BDSM nekompatibilnim s njihovim učenjima ili vrijednostima:

„I od prvo što ti pada na pamet je religija. Znači kod nas još ono, kod nas je još uvijek ono, bog i Hrvati, muškarci, žena, brak, ništa prije braka, djeca bla bla bla. (...) Tako da, kod nas jedino mogu biti ugrožene *clutching pearls Catholic ladies* koje kurca nisu vidjeli dvadeset godina. Ali, u principu, mislim da kod nas ljudi jako, jako uživaju seksu. Ali, jedino bi možda

bilo onda sporno što bi to izazivalo njihove tradicionalne poglede na seks. U principu, možda bi bilo ljudima nezgodno da se u javnosti priča o nečemu... Što ja znam... Onako jako se puno trude da se to zadrži u tajnosti.“ (Hrvoje, 25)

Sugovornik ovdje ističe kako je Hrvatska tradicionalna zemlja prema svojim pogledima na seks i predbračnu „čistoću“; koja je, prema Hrvojevom mišljenju, jedna od kočnica pri normaliziranju BDSM prakse. Na tragu toga, možemo nadodati kako vjerska stigma dodaje dodatni sloj složenosti iskustvima osoba koje prakticiraju BDSM, pogoršavajući osjećaje krivnje, srama ili izolacije:

„Ja inače imam jako otvoren odnos s majkom (koja je katolkinja) i žao mi je što joj nikada neću moći reći za ovaj dio sebe. Razumijem ja da ljudi baš i ne pričaju sa svojim roditeljima o seksu, ali za mene BDSM nije samo seks... To je i neka forma izražavanja za mene. Prije sam bila jako povučena i nesigurna, otkada sam krenula prakticirati, osjećam se tako slobodnom i kao da sam napokon ja ja.“ (Maja, 27)

Sugovornica Maja je komentirala kako zbog straha od osude, nikada neće moći priznati svoj dio identiteta kao BDSM praktičarke svojoj majci, upravo zbog straha od osude. Istaknula je kako drugi ne pričaju sa roditeljima o seksu, no i ranije smo uvidjeli kod autora Guidroza (2008) kako BDSM ne mora imati samo seksualnu svrhu – ta praksa sa sobom povlači i/ili spiritualnu i/ili terapijsku svrhu, koja odgovara sugovorničinom opisu gdje naglašava kako joj BDSM donosi osjećaj slobode.

Stigma prema BDSM praktičarima proizlazi iz duboko ukorijenjenih društvenih normi, religijskih uvjerenja i nepoznavanja i nerazumijevanja BDSM praksi – time možemo zaključiti kako je stigma BDSM praktičara sociomatska (Yang i sur., 2007) jer se radi o društvenim normama koje isključuju i diskriminiraju ovakav tip seksualnih praksi. Društvena osuda često prati BDSM praktičare zbog njihovih sklonosti prema konsenzualnoj boli i dominaciji, što se kosi s *mainstream* percepcijama seksualnosti.

Osim sociomatskog atributa stigme, Yang i sur. (2007) drugi atribut nazivaju intersubjektivnim i taj atribut naglašava unutarnju krivnju i samo-stigmatizaciju koji su vidljivi među praktičarima, posebice onima koji su odrasli u tradicionalnim i religioznim sredinama. Zbog kontinuirane izloženosti stigmatizirajućim stavovima, neki BDSM praktičari internaliziraju te negativne

percepcije, što dovodi do osjećaja srama i krivnje. Dakle, religijska uvjerenja dodatno pridonose stigmatizaciji, naročito u društvima gdje religija igra veliku ulogu, a takav tip religijske osude može dodatno pojačati osjećaje krivnje i izolacije kod praktičara.

Zatvorenost i neznanje također igraju ključnu ulogu u održavanju stigme. Nedostatak otvorenog razgovora i edukacije o seksualnosti, a posebno o alternativnim praksama poput BDSM-a, doprinosi širenju predrasuda i negativnih stavova. U društvima koja su otporna prema promjenama, posebice prema onima koje se smatraju progresivnima, stigmatizacija BDSM praktičara postaje još izraženija. Naime, strah od nepoznatog i nedostatak informacija često rezultiraju odbacivanjem i osudom.

Zaključno rečeno, stigmatizacija BDSM praktičara je složen problem s dubokim društvenim korijenima. Posljedice stigme mogu biti značajne, utječući na mentalno zdravlje i društvenu integraciju praktičara, prisiljavajući ih da skrivaju svoje prakse i identitete kako bi izbjegli osudu i marginalizaciju.

5. Zaključak

Istraživanje prikazano u ovom radu je za cilj postavilo proučavanje iskustva stigmatizacije i strategija upravljanja dojmom među pojedincima unutar BDSM zajednice, vođeno središnjim teorijskim okvirom dramaturške teorije Ervinga Goffmana i konceptom stigme. Zahvaćanjem načina na koji praktičari BDSM-a komuniciraju sa svojom okolinom, istraživanje rasvjetljava relevantnost ovih socioloških teorija u razumijevanju izazova s kojima se ova subkultura suočava.

Prvo postavljeno istraživačko pitanje se bavilo time kako praktičari BDSM-a upravljaju svojim otkrivanjem prakse drugima i koji čimbenici utječu na donošenje te odluke. Literatura, uključujući djela Goffmana (1963) i Learyja (2001), podržava nalaze istraživanja da pojedinci koriste strategije upravljanja dojmovima kako bi oblikovali percepcije drugih. Na primjer, Goffmanova teorija „prednjeg plana“ i koncept „prolaznosti“ (Blaine, 2000) ilustriraju kako se

praktičari BDSM-a mogu prezentirati kao članovi dominantne kulture, izbjegavajući predrasude i osudu.

Jedan od ključnih čimbenika koji utječu na odluke o otkrivanju BDSM identiteta jest strah od osude i stigmatizacije. Sudionici su često zabrinuti kako će ih društvo percipirati, što ih motivira da koriste strategije poput prekrivanja fizičkih tragova BDSM aktivnosti (npr. masnica i ožiljaka) te stvaranja „vanilla“ persona koje su u suprotnosti s njihovim stvarnim BDSM ulogama. Isto tako, odluke o otkrivanju BDSM identiteta također su povezane s potrebom za privatnošću (Afifi i Guerrero, 1998 prema Stiles i Clark, 2011). Dok su bliski prijatelji često upoznati s praksama sudionika, roditelji i šira javnost obično nisu. To pokazuje da praktičari balansiraju između iskrenosti prema bliskim osobama i zaštite od potencijalno negativnih društvenih reakcija.

U konačnici, upravljanje otkrivanjem BDSM identiteta uključuje složen proces strategijskog oblikovanja dojma koji kombinira strah od osude, potrebu za privatnošću i želju za održavanjem autentičnog identiteta. Kroz prikrivanje fizičkih tragova i stvaranje „vanilla“ persona, praktičari BDSM-a uspijevaju navigirati između društveno prihvatljivog imidža i svojih privatnih sklonosti, štiteći se pritom od stigmatizacije i održavajući svoju osobnu privatnost.

Nadalje, drugo postavljeno istraživačko pitanje se bavilo reakcijama okoline kada praktičari BDSM-a odluče priznati svoju praksu. Naime, reakcije okoline na BDSM identitet praktičara pokazale su se raznovrsnima i često intenzivnima. Od intrige do odbojnosti, ove reakcije odražavaju kompleksne društvene norme i predrasude koje okružuju BDSM prakse. Unutar bliskih odnosa, poput onih s pouzdanim prijateljima ili partnerima, praktičari nalaze podršku i razumijevanje, što omogućuje otvorenu komunikaciju i stvara siguran prostor za izražavanje njihovih BDSM identiteta bez straha od osude.

Međutim, mnogi praktičari također doživljavaju nezamislivost ili čak odbojnost kada drugi saznaju za njihovu praksu. Sugovornici smatraju kako će takav tip reakcije proizaći iz nedostatka razumijevanja ili prihvaćanja različitosti u seksualnim preferencijama i praksama. U nekim se slučajevima, sugovornici koji su otkrili svoj BDSM identitet suočavaju s moralnom osudom i stigmom koja može dovesti do društvene izolacije ili narušenih odnosa.

Kako bi se izbjegle negativne reakcije, mnogi praktičari BDSM-a biraju pažljivo kome će otkriti svoj identitet, te preferiraju održavanje diskrecije kako bi zaštitili svoju privatnost i

integritet (Afifi i Guerrero, 1998 prema Stiles i Clark, 2011). Skrivanje informacija ilustrira kako društvene norme i predrasude mogu utjecati na način na koji se BDSM praktičari osjećaju prisiljenima skrivati svoje identitete ili ih samo selektivno otkrivati. Stoga, razumijevanje reakcija okoline na BDSM identitet važno je za osvještavanje izazova s kojima se praktičari suočavaju te za promicanje otvorenijeg društvenog okruženja za sve seksualne identitete i prakse.

Zatim, potpitanje o izgradnji mreže podrške se direktno nadovezuje na reakcije okoline, pokazuje kompleksnost strategija BDSM praktičara za očuvanje podrške i razumijevanja. Bliski odnosi s partnerima koji također prakticiraju BDSM igraju ključnu ulogu pružanja emocionalne podrške i osiguravanja prostora za zajedničko istraživanje i rast. S druge strane, negativne reakcije od strane partnera koji ne prakticiraju BDSM ili od prijatelja iz „vanilla“ krugova mogu rezultirati stigmom, moralnom osudom ili čak društvenom izolacijom. U takvim situacijama, mnogi se praktičari okreću *online* BDSM zajednicama koje pružaju podršku, razmjenu iskustava i osjećaj pripadnosti. Ovakav tip digitalnih platformi omogućuje im da se povežu s istomišljenicima bez obzira na fizičku udaljenost i pružaju osjećaj da nisu sami u svojim iskustvima i interesima.

Zadnje se istraživačko pitanje bavilo stigmom i koji su njezini oblici i razlozi unutar hrvatske BDSM zajednice. Naime, pokazalo se da se stigma oko drugačijih, dakle ne-hetero i ne-„vanilla“, seksualnosti i seksualnih praksi duboko ukorijenila u društvene norme. Sugovornici smatraju da su razlog tome religijska uvjerenja i nedostatak razumijevanja. Praktičari BDSM-a koji su intervjuirani suočavaju se s različitim oblicima stigmatizacije zbog svojih seksualnih preferencija koje se percipiraju kao odstupanje od konvencionalnih normi – društvene norme koje percipiraju bol kao štetu ili patnju otežavaju prihvaćanje BDSM praksi koje koriste bol kao izvor užitka i emocionalne povezanosti, što je u skladu s teorijom stigme prema Goffmanu (1963), koja naglašava kako ljudi koji odstupaju od društvenih očekivanja mogu doživjeti marginalizaciju i stigmatizaciju. Također, ulogu u razumijevanju različitih atributa stigme je imao i rad Yang i sur. (2007) čiji su atributi stigme pridonijeli shvaćanju stigme kao sociomatske i intersubjektivne, pogotovo kod sugovornika koji su osjetili samo-stigmatizaciju zbog neshvaćanja njihove prakse od strane okoline.

Religijska osuda dodatno pojačava stigmatu prema BDSM-u, posebno u društvima gdje religijska vjerovanja igraju značajnu ulogu u oblikovanju moralnih vrijednosti i normi ponašanja. Prisutnost religijskih zajednica koje BDSM vide kao nekompatibilan s njihovim učenjima dodatno

komplikira prihvaćanje i integraciju BDSM praktičara u društvenu zajednicu. Isto tako, nedostatak edukacije i otvorenog razgovora o seksualnosti, uključujući i alternativne seksualne prakse poput BDSM-a, doprinosi širenju predrasuda i negativnih stavova. Društva koja su otporna na promjene često održavaju stigmatizaciju prema praktičarima BDSM-a zbog nedostatka informacija i straha od nepoznatog.

Također, pitanje koje je prožeto kroz cijeli rad je pitanje o mogućnosti, odnosno relevantnosti korištenja Goffmanovih koncepata stigme i upravljanja dojmom pri istraživanju hrvatske BDSM zajednice. Naime, primjena Goffmanove dramaturške teorije i koncepta stigme pokazala se vrlo relevantnom za razumijevanje interakcija između BDSM praktičara i njihove okoline. Goffmanov uvid u predstavljanje sebe i upravljanje dojmom pružio je vrijedan okvir za analizu načina na koji se praktičari snalaze u složenostima stigme i otkrivanja identiteta jer nalazi ovog istraživanja doprinose dubljem razumijevanju društvene dinamike i naglašavaju važnost smanjivanja društvenih predrasuda kako bi se potaknulo inkluzivnije i prihvatljivije okruženje za sve seksualne identitete.

Zaključno rečeno, istraživanje naglašava potrebu za kontinuiranim naporima da se ospori i ukloni stigmatizirajući stav prema osobama koje prakticiraju BDSM. Poticanjem veće svijesti i razumijevanja, hrvatsko se društvo može pomaknuti prema stajalištu koje više prihvaća i podržava legitimnost različitih seksualnih praksi i identiteta. Buduća bi istraživanja trebala nastaviti istraživati ovu dinamiku, s fokusom na razvoj strategija za smanjenje stigme i promicanje inkluzivnosti unutar šireg društvenog okvira. Također, buduća istraživanja mogu pogledati hrvatsku BDSM zajednicu iz druge perspektive i promatrati ju u njezinoj srži, dakle s naglaskom na interakcije unutar BDSM zajednice, naspram ovog istraživanja koje je promatralo interakcije BDSM praktičara s osobama koje nisu članovi te zajednice.

6. Prilozi

Protokol

Uvodna pitanja:

Zamolila bih Vas da se ukratko predstavite.

Koliko dugo prakticirate BDSM?

Kako ste se zainteresirali za BDSM?

Ključne teme i pitanja:

1. Strategije za **upravljanje dojmom:**

1.1. *Otkrivanje u različitim društvenim okruženjima:*

Tko sve zna da ste praktičar BDSMa (npr. obitelj, prijatelji, kolege s posla itd.)?

Kako su reagirali kada ste im to rekli?

1.2. *Čimbenici koji utječu na otkrivanje:*

Možete li opisati konkretnu situaciju kada ste se odlučili otkriti ili sakriti svoj BDSM identitet i zašto ste tako odlučili?

Što utječe na Vašu odluku da otkrijete da ste praktičar BDSMa?

Kako strah od osude utječe na Vaš proces donošenja odluka u vezi s otkrivanjem?

Ima li razina bliskosti ulogu u tome hoćete li odlučiti otkriti svoj BDSM identitet, i ako da, kako?

Možete li opisati neka pozitivna ili osnažujuća iskustva koja ste imali unutar BDSM zajednice koja su pomogla u borbi protiv osude?

1.3. *Strategije za upravljanje dojmom:*

Možete li podijeliti neke tehnike koje koristite kako biste ukazali na ili sakrili svoj BDSM identitet?

2. **Mehanizmi suočavanja i mreže podrške:**

Jeste li ikada čuli za bilo kakve slučajeve u kojima su BDSM praktičari bili osuđivani zbog svoje uključenosti u BDSM aktivnosti?

Možete li podijeliti konkretnu situaciju ili susret u kojem ste doživjeli osudu povezanu s Vašom BDSM praksom?

Kako ste reagirali ili se nosili sa osudom koju ste doživjeli?

Ako postoje negativne reakcije u vezi Vašeg BDSM identiteta, kako se nosite s njima?

Što ili tko Vam je pomogao u održavanju pozitivne slike o sebi kao praktičaru BDSM-a?

Ako ste u romantičnoj vezi, je li i Vaš partner/ica praktičar? Objasnite dinamiku.

Imaju li ulogu online zajednice ili forumi povezanih sa BDSM-om u pružanju podrške i solidarnosti pojedincima koji se suočavaju sa osudom, ako da, kako?

3. **Iskustva stigme:**

3.1. *Utjecaj društvenih stavova:*

Kako biste opisali hrvatsko društvo po pitanju prihvatanja BDSM-a?

Jeste li primijetili promjene u društvenim stavovima prema BDSM-u tijekom vremena, i ako jeste, kako su te promjene utjecale na Vaša iskustva?

Mislite li da medijski prikazi pridonose stereotipima koji okružuju BDSM, i ako da, kako?

3.2. *Uobičajeni stereotipi:*

Postoje li neki stereotipi o osobama koje prakticiraju BDSM?

Što mislite kako ti stereotipi utječu na percepciju BDSM-a u društvu?

Možete li navesti konkretne primjere stereotipa s kojima ste se osobno susreli i kako su utjecali na Vas?

Zaključno pitanje:

Postoji li još nešto što biste htjeli podijeliti o svojim iskustvima kao praktičara/ke BDSM-a u Hrvatskoj?

Sociodemografska pitanja:

Koliko godina imate?

U kakvom ste mjestu proveli djetinjstvo?

Koji je Vaš najviši stupanj obrazovanja?

Tablica sugovornika

| Pseudonim | Dob | Intervju | Seksualni identitet |
|-----------|-----|------------------------|---------------------|
| Hrvoje | 25 | Zadar, 55 min | Dom gay |
| Tina | 41 | Zadar, 1:43 min | Sub hetero |
| Igor | 23 | <i>online</i> , 2h | Switch bi |
| Maja | 27 | <i>online</i> , 1:12h | Sub bi |
| Nikolina | 29 | <i>online</i> , 1:35h | Dom hetero |
| Petar | 32 | <i>online</i> , 45 min | Sub hetero |

Informirani pristanak

Suglasnost za sudjelovanje u istraživanju

u sklopu diplomskog rada *Stigma i interakcije BDSM praktičara u Hrvatskoj*, ak.god.
2023./2024.

Ime sugovornika/ce: _____

Istraživač/ica: _____

1. Pristajem sudjelovati u istraživanju. Obaviješten/a sam o pojedinostima istraživanja i o njima posjedujem odgovarajuće pisane informacije.
2. Ovlašćujem istraživača/icu da koristi podatke dobivene putem intervjua.
3. Potvrđujem da:
 - a) Razumijem da je moje sudjelovanje dobrovoljno i da se mogu povući u bilo koje vrijeme bez navođenja razloga i bez ikakvih posljedica.
 - b) Podaci intervjua bit će korišteni isključivo u svrhu ovog istraživanja.
 - c) Povjerljivost podataka zajamčena mi je prema etičkim pravilima znanstvenog rada.
 - d) Obaviješten/a sam da će intervjua biti sniman i transkribiran.
 - e) Razumijem da nijedan dio razgovora koji će biti korišten za publikacije neće sadržavati podatke koji bi mogli ukazivati na moj identitet.
 - f) Razumijem da će podaci iz razgovora (transkripti i audio snimke) biti sigurno pohranjeni na primjeren način.

Potpis _____ Potpis: _____

(Sugovornik/ca)

(Istraživač/ica)

Mjesto i datum: _____

Kodna matrica

| TEMA | KODOVI |
|---|--|
| Upravljanje dojmom – „fasada“ | (ne)otvorenost prema poznanicima prekrivanje masnica neugodne situacije u slučaju nedovoljnog prekrivanja napori pri održavanju imidža „vanila“ izgled skrivanje od obitelji i prijatelja |
| Reakcije drugih: od intrige do odbojnosti | znatiželja gađenje nezamislivost indiferentnost potrebna bliskost i sigurnost prije priznavanja gubitak prijatelja u slučaju krive procijene |
| Mreže podrške kao izvor razumijevanja | okretanje <i>online</i> zajednicama stranci otvoreniji naspram Hrvata partneri praktikanti podrška od strane bliskih prijateljica ispitivanje iskusnih praktičara u vezi vlastite prakse |
| Taboo kao doprinos stigmati | nerazumijevanje užitka boli neinformiranost religija kao veliki faktor problem seksa kao tabooa nedostatak otvorenosti Hrvata rješavanje problema neinformiranosti |

7. Popis literature

1. Blaine, B. (2000). *The psychology of diversity: Perceiving and experiencing social difference*. Mountain View, CA: Mayfield.
2. Goffman, E. (1963). *Stigma: Notes on the Management of Spoiled Identity*. New York: Touchstone.
3. Goffman, E. (1956). *The Presentation of Self in Everyday Life*. Doubleday.
4. Guidroz, K. (2008). 'Are You Top or Bottom?': Social Science Answers for Everyday Questions about Sadomasochism. *Sociology Compass*, 2(6), 1766–1782.
5. Hebdige, D. (2012). *Subculture: The Meaning of Style*. Routledge.
6. Hébert, A., & Weaver, A. (2015). Perks, problems, and the people who play: A qualitative exploration of dominant and submissive BDSM roles. *Canadian Journal of Human Sexuality*, 24(1), 49–62.
7. Leary (2001). *Introduction to Behavioral Research Methods*. Allyn and Bacon.
8. Leary, M.R. i Kowalski, R.M. (1990). Impression management: A literature review and two-component model. *Psychological Bulletin*, 107(1), 34–47.
9. Link, B. G., & Phelan, J. C. (2001). Conceptualizing stigma. *Annual Review of Sociology*, 27, 363–385.
10. Manzo, J.F. (2004). On the Sociology and Social Organization of Stigma: Some Ethnomethodological Insights. *Human Studies*, 27(4), 401–416.
11. Pennington, D.C. (2008). *Osnove socijalne psihologije*. Naklada Slap.
12. Perasović, B. (2002). Sociologija subkultura i hrvatski kontekst. *Društvena istraživanja : časopis za opća društvena pitanja*, 11(2-3 (58-59)), 485–498.
13. Simula, B.L. (2019). Pleasure, power, and pain: A review of the literature on the experiences of BDSM participants. *Sociology Compass*, 13(3), 126–168.
14. Stiles, B.L. and Clark, R.E. (2011). BDSM: A Subcultural Analysis of Sacrifices and Delights. *Deviant Behavior*, 32(2), 158–189.
15. Yang, L.H., et al. (2007). Culture and stigma: Adding moral experience to stigma theory. *Social Science & Medicine*, 64(7), 1524–1535.